

H.C. Andersen i England

H.C. Andersen Centret
Syddansk Universitet

H.C. ANDERSEN I ENGLAND

**Mads Sohl Jessen
H.C. Andersen Centret
Syddansk Universitet**

Rapport til H.C. Andersen Fonden, Odense
2023

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD (3)

INDLEDNING (7)

Hannah Khahil og The Globe (7), Lotte Reiniger (9), David Hockney og nyere scenisk kunst (12), Michael Powell og The Red Shoes (14), Paula Rego (15), H.C. Andersen Prisen (19), Andersen Festivals (20), The Hans Christian Andersen Literature Award (22), Elias Bredsdorff, Viggo Hjørnager Pedersen og John Irons (23)

KAPITEL 1: H.C. Andersens rejser til England og Skotland i 1847 og 1857 (25)

H.C. Andersens rejse til Skotland (28), Det skotske højland og den frisiske og jyske hede (31), H.C. Andersens besøg hos Dickens-familien i 1857 (33), Turistmæssige perspektiver på Andersen og England (36)

KAPITEL 2: H.C. Andersen og engelske forfattere, digtere og kritikere (41)

Elizabeth Browning (42), John Ruskin (43), Lewis Carroll (43), George MacDonald (43), Andrew Lang (44), Edmund Gosse (44), Oscar Wilde (45), Robert Nisbeth Bain (45), J.M. Barrie (45), Frederick Joseph Harvey Darton (45), D.H. Lawrence (46), Katherine Mansfield (46), Signe Toksvig (47), C.S. Lewis (47), G.K. Chesterton (47), E.V. Lucas (48), James Joyce (49), Walter de la Mare (49), Nesca Robb (49), W.H. Auden (49), Michael Redgrave (50), Laurence Olivier (50), John Gielgud (50), Naomi Lewis (50), Philip Pullman (50), Louise O'Neill (50)

KAPITEL 3: Britiske H.C. Andersen-illustratorer (53)

Eleanor Vere Boyle (54), Helen Stratton (56), Maxwell Armfield (56), Edmund Dulac (58), Kay Nielsen (61), Harry Clarke (62), William Heath Robinson (65), Anne Anderson (65), Honor Appleton (65), Mabel Lucie Attwell (65) og Jeannie Harbour (65), Margaret W. Tarrant (66), Arthur Rackham (66)

KAPITEL 4: H.C. Andersen-udstillingen på British Library i 2005 (72)

Jubilæumsudstillingerne i Storbritannien i 1955 (80)

OPSUMMERING (84)

LITTERATURLISTE (87)

FORORD

H.C. Andersen Centret, Syddansk Universitet, modtog i 2022 en bevilling fra H.C. Andersen Fonden til at foretage en kortlægning af H.C. Andersens litterære og kulturelle betydning i England. Den foreliggende rapport er resultatet af denne kortlægning og falder primært under det ene strategiske hovedspor kaldet ”Andersen i verden” af fondens fire strategiske hovedspor.¹ Dog er mange af rapportens analyseeksempler også relevante for sporene ”Ikonby og litterær kulturarv” og ”Andersen i Odense”. Rapportens målgruppe er både akademikere på universiteterne, der er interesserede i et over- og indblik i emnet H.C. Andersen i England, og Andersen-forskere og -formidlere på museer, biblioteker og i turismesektoren.

Historikeren Norman Davies skabte i 1999 opmærksomhed med bogen *The Isles*, der over 1100 sider drøftede den øgruppe, som vi i dag refererer til som de britiske øer. Værket vakte opsigt, da det nøje beskriver og diskuterer, hvor magtfuld en rolle englænderne og England har spillet i den historiske udvikling af de forskellige nationer (Irland, Wales, England og Skotland). Englændernes politiske dominans har også medført en omfattende form for kulturel magt, som er centreret omkring London. Det vil undervejs i læsningen af rapporten blive tydeligt for læseren, at meget i Andersen-receptionen i Storbritannien og Irland har London som omdrejningspunkt. Selv om rapportens titel er *H.C. Andersen i England* har rapportens forfatter forsøgt at inddrage (nogle af) de skotske og irske forbindelseslinjer til H.C. Andersen.

Rapporten begynder med en indledning efterfulgt af fire kapitler, hvor det sidste munder ud i en opsummering af rapportens væsentligste pointer. I indledningen diskuteres en række bemærkelsesværdige eksempler på H.C. Andersen-receptionen i England. I første kapitel fokuseres der på H.C. Andersens besøg i England og Skotland i 1847 og hans engelske genbesøg i 1857. I andet kapitel diskuteres en række litterære og litteraturhistoriske forhold fra 1840'erne til i dag. I tredje kapitel analyseres den kvalitetsbetonede tradition for britiske Andersen-illustrationer i perioden fra ca. 1870 til 1930. I fjerde kapitel præsenteres den Andersen-udstilling, som British Library i jubilæumsåret 2005 lagde hus til.

---

¹ <https://hcandersenfonden.dk/de-fire-spor>.

Denne rapport forfatter var hovedredaktør på *Hans Christian Andersen in Russia* (2020), der rummer mange bidrag om Andersen-receptionen i de forskellige kunstarter i russisk kultur. Samme interesse for at tilbyde læseren et indblik i, hvor mange fremragende kunstværker af forskellig art der har H.C. Andersens eventyr og historier som afsæt, gør sig også gældende i denne rapport.² Rapportens eksempeludvalg hviler således på empiriske undersøgelser af de forskellige kunstneriske genrer i britisk kultur for spor efter Andersen. Forfatteren har det håb, at mange af eksemplerne kan have en nutidig interesse, der potentielt kan få læsere til at blive inspireret til at arbejde videre med Andersens betydning for samtiden.

Nogle af de analyserede eksempler i indledningen og de efterfølgende kapitler er af populærhistorisk karakter, men rapporten rummer ikke et egentligt indblik i den populærkulturelle Andersen-reception i England.³ Snarere er der blevet lagt vægt på at fremhæve den store værdi, der ligger i den engelske tradition for H.C. Andersen-illustrationer. Det at illustrere H.C. Andersen har været en meget betydningsfuld karrieremæssig dimension for mange illustratører globalt set, men det er ofte en kunstnerisk genre som sjældent modtager den store bevågenhed. Andersens forfatterskab er blevet illustreret af nogle af de største illustratører, hvoraf mange historisk set netop var og er engelske eller en del af britisk kultur. Derudover er det også denne forfatters indtryk, at der blandt britiske kulturturister er en stor interesse for Andersen-relateret illustrationskunst, der potentielt kunne profileres yderligere i Odense og Danmark. Her tilbyder denne rapport kapitel om emnet en introduktion og et overblik til emnet, der forhåbentlig vil kunne virke inspirerende. Ligeledes har forfatteren også vurderet det til at være af tilpas væsentlig formidlingsmæssig interesse at præsentere og diskutere British Librarys Andersen-udstilling, da den er formet efter en indsigtfuld bevidsthed om, at H.C. Andersen appellerer til mange forskellige målgrupper i det britiske samfund. Det har været et vigtigt stilistisk mål at præsentere kompleksiteten i emnet H.C. Andersen i England, men samtidig ikke tabe den læsers interesse, der arbejder med Andersen i en nutidig sammenhæng. Rapporten er derfor også rigt illustreret både for at øge læseglæden og værdsættelsen af de mange analyseeksempler.

---

² Se denne antologis indledning for teoretisk inspiration, Mads Sohl Jessen, "Introduction", i *Hans Christian Andersen in Russia* (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2020), s. 21-42.

³ Sara Bruun Jørgensen har i sine to rapporter om henholdsvis *Andersen i USA* (2021) og *Andersen i Norge og Sverige* (2022) arbejdet grundigt med det populærkulturelle emne i de respektive lande. Rapporterne er tilgængelige via Jørgensens SDU-profil: <https://portal.findresearcher.sdu.dk/da/persons/sara-bruun-jørgensen>.

Tak til H.C. Andersen Fonden for at give denne rapports forfatter økonomisk mulighed for at foretage undersøgelsen og en særlig tak til følgende personer, som har bistået med forskellige former for støtte: AC-fuldmægtig Maria Davidsen (Institut for Kultur- og Sprogvidenskaber, SDU), professor i skandinavisk litteratur Jakob Stougaaard-Nielsen (University College London), former Head of Collections and Curation at the British Library, Kristian Jensen, market director Dennis Englund (VisitDenmark, England), ph.d.-studerende Sara Bruun Jørgensen, specialkonsulent Anne Høgedal og centerleder, lektor Torsten Bøgh Thomsen (H.C. Andersen Centret, Institut for Kultur- og Sprogvidenskaber, SDU).

Mads Sohl Jessen
september 2023

INDLEDNING

Hannah Khahil og The Globe

I denne indledning skal der gives nogle interessante eksempler på rigdommen indenfor rapportens emne.

London har altid udgjort det store centrum for H.C. Andersen-receptionen i England, og de fleste af rapportens analyseeksempler har forbindelse til metropolen.⁴ Et godt nutidigt eksempel på dette er opsætningen af et teaterstykke adapteret efter H.C. Andersens ”Grantræet” (1844) på selveste The Globe Theatre i december 2021 og 2022.

Det nuværende Globe Theatre er opført på samme sted, hvor Shakespeares The Globe lå i slutningen af 1500-tallet, og hvor flere af hans stykker blev uropført. Shakespeare refererer til teatret i prologen til *Henry V* som ”this wooden O”, da det originale teater var en trækonstruktion, der antog grundform af bogstavet O. Teatret er konstrueret således, at der ikke er et overdækkende tag, hvorfor der også dannes et stort O over tilskuernes hoveder. Det var den fremtrædende amerikansk-engelske teatermand Sam Wanamaker (1919-93), der grundlagde det moderne Globe-teater som en tro kopi af det gamle.

Som Andersen-læsere vil vide, er det originale eventyr både foruroligende og dystert. Det ender med, at grantræet, der har fået lov til at sole sig i en families opmærksomhed en enkelt jul, bliver kasseret og smidt på loftet for til sidst at blive brændt. Andersens smertefulde eventyr tematiserer den barnlige nysgerrighed efter at møde verden, der munder ud i dyb resignation og håbløshed. Derfor er det heller ikke overraskende, at stykket er lavet fundamentalt om for at passe til målgruppen af nutidige børnefamilier. Dramatikeren Hannah Khalil fungerer som husdramatiker for The Globe fra 2021 og har omkalfatret forlægget således, at der nu er tale om et festligt og også håbefuldt dramatisk stykke, der – på vellykket og original vis – handler om, at vi skal passe godt på naturen.

Stykket præsenteres således på bogens bagside: ”Written for just four actors this inventive and dynamic adaptation harnesses all of the joy of the Christmas season and reminds us that we

---

⁴ Den norske forsker i Nordens kulturhistorie Peter Fjågesund bruger i artiklen ”British Perceptions of Nordic Peripheries: An Historical Survey” udtrykket ”giant magnet” om Londons kulturelle betydning: ”British culture has been and still remains a profoundly centralised phenomenon, in the sense that the capital, London, has always played an overwhelmingly significant role as the locus that anyone who wanted to make his/her mark would have to gravitate towards and work from. Like a giant magnet, London has thus exerted a profoundly centripetal force, which has been applicable not just to England, but also to Ireland, Wales and Scotland.” (*Scandinavica* 56, nr. 1 (2017): s. 13).

can all make a difference in taking care of our planet. Music, song and storytelling combine in this accessible and enchanting adaptation that is suitable for families and young people to perform and read together in a story of hope.”⁵ Khalils drama er velskrevet og et godt eksempel på, at Andersens eventyr kan bruges til at tematisere nutidige emner som naturbevarelse og økologiske hensyn.

Teatret inviterede selv besøgende til at opleve stykket med følgende ord: ”Experience the magic of Christmas in the Globe Theatre with all the family, as our re-imagining of Hans Christian Andersen’s festive fairy tale *The Fir Tree* returns for a second year.”⁶

Figur 0.1. *The Fir Tree* på Globe Theatre, 2021. Foto: Ellie Kurtz©

I centrum af Ellie Kurtz’ foto fra forestillingen (fig. 0.1) ser man skuespilleren Molly Logon, der spiller grantræet, i grøn kjole med langt slæb. Eftersom stykket i december 2022 blev genopsat, har det højst sandsynligt været en succes i 2021. I hvert fald anmelder de London-baserede avismedier stykket positivt i 2022. Fx giver Arifa Akbar den 22. december 2022 i *The Guardian* 5 ud af 6 stjerner og roser stykkets tematisering af ”woodland conservation” og

⁵ Hannah Khalil, *The Fir Tree* (Bloomsbury: Methuen Drama, 2021), bagsiden.

⁶ *The Fir Tree*, The Globe, tilgået 30.6.2023, <https://www.shakespearesglobe.com/whats-on/the-fir-tree-2022/>.

positive atmosfære, der inviterer publikum til at synge med.⁷ Khalils stykke er et godt eksempel på, at mange af Andersens eventyr i dag stadig formår at fungere som inspiration og grundlag for nye kunstværker, der fokuserer på aktuelle problematikker.

Lotte Reiniger

Lotte Reiniger (1899-1981) var en tysk filminstruktør, der specialiserede sig i, hvad man på engelsk kalder *silhouette animation*.⁸ I dag anses hun for at være en af de vigtigste skikkelser i europæisk animationskunst i det 20. århundrede. Hendes hovedværk betragtes som *Die Geschichte des Prinzen Achmed* (1926), der er baseret på historierne om Prins Achmed i *1001 Nats Eventyr*. Nedenfor vises et stillfoto fra denne tegnefilm (fig. 0.2).

Figur 0.2. Lotte Reiniger: *Die Geschichte des Prinzen Achmed*, 1926, *silhuetanimation*.
Stillfoto: Primrose Productions. Wikimedia Commons.

Så godt som alle Reinigers produktioner er baseret på litterære eventyr. Et kendt citat af hende lyder: "To be ashamed of fairytales is an outright folly. I believe more in fairy tales than I do

---

⁷ "The Fir Tree review", *The Guardian*, tilgået 3.7.2023, <https://www.theguardian.com/stage/2022/dec/22/the-fir-tree-review-a-must-see-festive-family-fairy-tale>.

⁸ "Lotte Reiniger", Wikipedia, tilgået 3.7.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Lotte_Reiniger.

newspapers.”⁹ To af hendes silhuetfilm har H.C. Andersen-forlæg. Den ene er *Der fliegende Koffer* fra 1920, mens den anden er *Thumbelina* fra 1954. Hun arbejdede allerede på *Däumlinchen*, som ”Tommelise” hedder på tysk, i midten af 1930’erne, men ifølge animationshistorikeren Whitney Grace ønskede nazisterne ikke at fortsætte med at støtte hendes kunst: ”On October 16, 1935, the couple applied to the Film Kreditbank (the bank that oversaw money distribution for films in Nazi Germany) to make a film based on Hans Christian Andersen’s fairytale *Däumlinchen (Thumbelina)* and were denied.”¹⁰ Graces konklusion lyder: ”Reiniger’s films were never officially banned by the Nazi party, but all finances for them had dried up by 1935.”¹¹

Figur 0.3. Lotte Reiniger: *Thumbelina*, 1953-54, silhuetanimation.
Stillfoto: Primrose Productions. Fair use.

Reiniger samarbejdede tæt sammen med sin mand Carl Koch (1892-1963). I 1949 flyttede de til London sammen og grundlagde filmselskabet Primrose Productions. De slog sig ned nord for London i en lille by i kunstnerkollektivet Abbey Arts Centre, der stadig eksisterer. Whitney Grace omtaler stedet således:

In New Barnet, Hertfordshire, a half-hour outside London, art dealer William Ohly established the Abbey Arts Centre, an artist colony and museum, where creative individuals lived, worked

---

⁹ Whitney Grace, *Lotte Reiniger: Pioneer of Film Animation* (McFarland & Company, 2017), s. 110. Der findes et godt portræt af Lotte Reiniger på hjemmesiden for ”Women Film Pioneers Project”: <https://wfpp.columbia.edu/pioneer/lotte-reiniger/>.

¹⁰ Grace, *Lotte Reiniger*, s. 118.

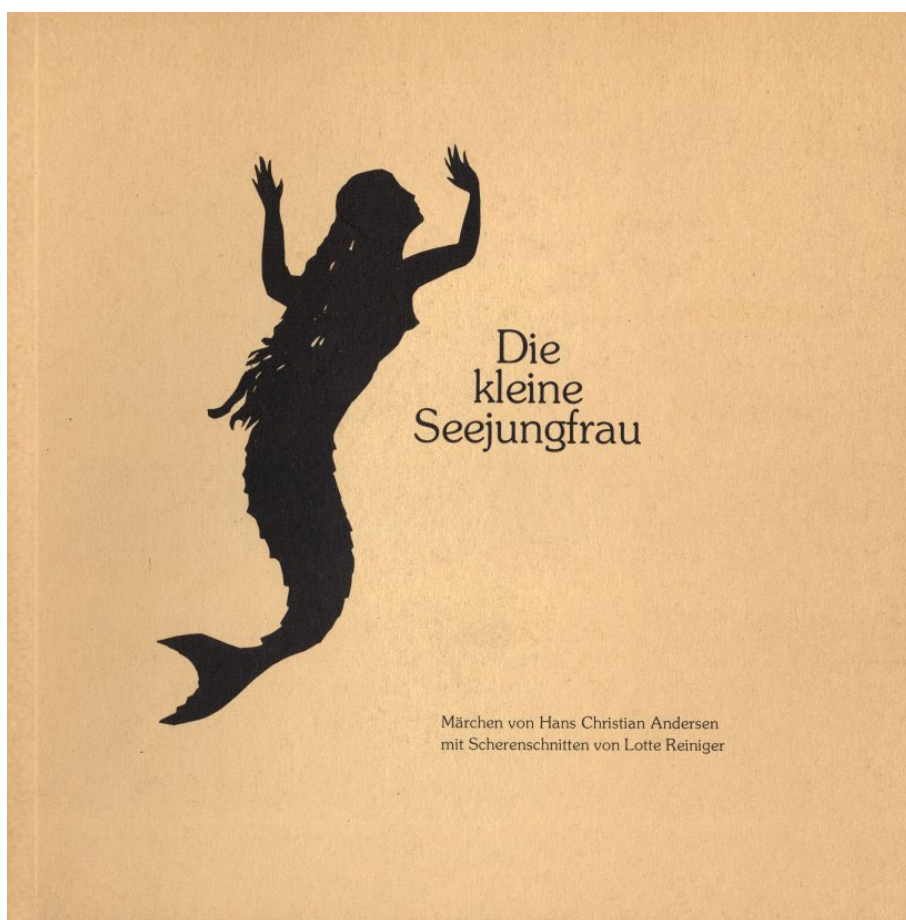
¹¹ Grace, *Lotte Reiniger*, s. 119-120.

and exhibited their art. Artists were given their own homes and work spaces, where they had formed a communal lifestyle. Reiniger and Koch were welcomed at the Abbey Arts Centre, finding that being around fellow artists helped inspire their own work [...]. The center would become Reiniger and Koch's home until his death and she would remain there.¹²

Det var her, at de i 1953-54 fik produceret *Thumbelina*, som er en 12-minutters smuk silhuet-animation. Ovenfor ses et stillfoto af slutscenen, hvor Tommelise har fundet sin udkårne, og man aner et tempel i baggrunden (fig. 0.3).

Til sidst i sit liv lavede Reiniger desuden en række illustrationer til "Den lille Havfrue", som blev udgivet på tysk som *Die kleine Seejungfrau* på forlaget Dettenhausen i 1980. Nedenfor gengives forsiden (fig. 0.4).

Figur 0.4. *Die kleine Seejungfrau*, forsiden, illustreret af Lotte Reiniger. Evangelische Kirchengemeinde Dettenhausen Selbstverlag, 1980. Fair use.

---

¹² Grace, *Lotte Reiniger*, s. 152-53.

David Hockney og nyere scenisk kunst

I det 20. århundrede er nogle af de mest fascinerende adaptationer af H.C. Andersens eventyr sket indenfor den sceniske kunst. Igor Stravinskis opera *Le Rossignol* (1914) efter ”Nattergalen” (1843) er et godt eksempel. En af de vigtigste nulevende engelske billedkunstnere, David Hockney, har også en rig karriere bag sig som scenedekorator. I Martin Friedmans *Hockney Paints the Stage* (1983) kan man læse nærmere om Hockneys scenedekoration til de tre Stravinskij-værker *Le Sacre du Printemps*, *Le Rossignol* og *Oedipus Rex*, der alle blev opført på The Metropolitan Opera House i New York i 1981. Det har ikke været muligt at få lov til at bringe fotografier af opførelserne eller Hockneys værker, men man kan se nogle af Hockneys originale tegninger i blådybe farver på to hjemmesider for henholdsvis David Hockney selv¹³ og The David Hockney Foundation¹⁴, og man kan få et indtryk af Hockneys æstetiske stil fra bogomslaget nedenfor (fig. 0.5).

Figur 0.5. Martin Friedman: *Hockney Paints the Stage*, forside med illustration af David Hockney. Arts Council, 1985. Fair use.

¹³ David Hockneys hjemmeside, tilgået 3.7.2023, https://www.hockney.com/works/stage_design/stravinsky-triple-bill.

¹⁴ The David Hockney Foundation, tilgået 3.7.2023, <https://www.thedavidhockneyfoundation.org/chronology/1981>.

I en nyere udgivelse, *Spring Cannot be Cancelled: David Hockney in Normandy* (2021), beretter Hockney også om sin glæde ved H.C. Andersens to eventyr ”Vanddråben” og ”Nattergalen” og hans nylige læsning af Jackie Wullschlagers biografi.¹⁵

Den nu pensionerede engelske balletmester Sir David Bintley har været en af de mest toneangivende indenfor sit felt i efterkrigstidens Storbritannien. På sin hjemmeside vedkender han sig inspiration fra legendariske Ballet Russes, som også stod bag uropførelsen af *Le Rossignol* i Paris i sommeren 1914.¹⁶ Bintley indledte sin karriere med at producere en ballet over H.C. Andersens ”Sneedronningen” i 1986, der blev opført på Sadler’s Wells Theatre i London. Den blev senere genopført i 1992 og 2020 på Birmingham Royal Ballet, som Bintley i mange år var tilknyttet. Figur 0.6 viser et fotografi af genopførelsen i 2020, hvor balletten fejrede sin 30-års fødselsdag.

Figur 0.6. Sir David Bintleys ballet *The Snow Queen*, foto fra genopførelsen i 2020. Birmingham Royal Ballet.

Den internationalt fremtrædende danske koreograf Kim Brandstrup producerede med sit London-baserede dansekompani Arc Company til jubilæumsåret 2005 danseforestillingen *The Anatomy of a Storyteller*, der blev godt modtaget i både den engelske og danske presse. Forestillingen var støttet af H.C. Andersen 2005 Fonden. Man kan finde mere information om forestillingen på Brandstrups hjemmeside.¹⁷ Musical-makkerparret Anthony Drewe og George

¹⁵ David Hockney og Martin Gayford, *Spring cannot be cancelled* (Thames & Hudson, 2021), s. 232-37.

¹⁶ David Bintleys hjemmeside, tilgået 3.7.2023, <https://www.davidbintley.co.uk/>.

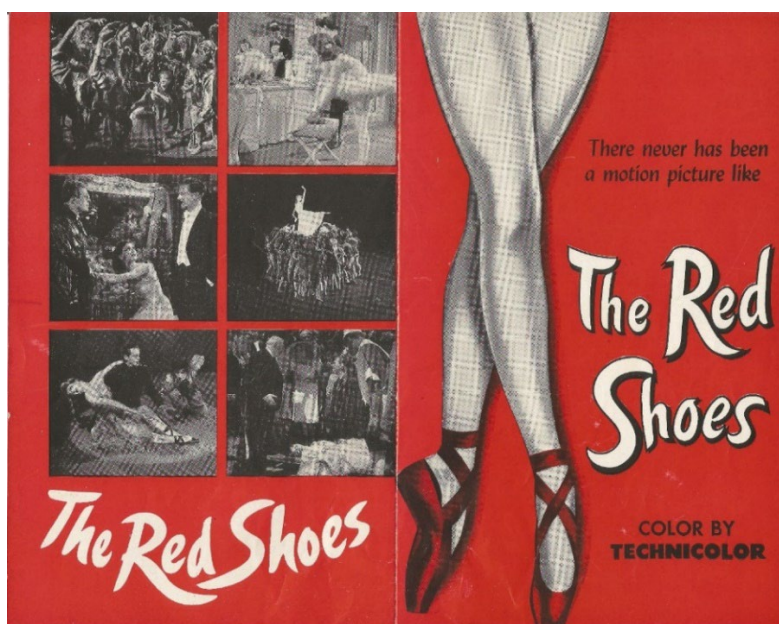
¹⁷ Kim Brandstrups hjemmeside, tilgået 3.7.2023, https://kimbrandstrup.org/project/hans_christian_andersen_the_anatomy_of_a_storyteller.

Stiles producerede i 1993 den kommercielt succesfulde musical *Honk!*, som er baseret på ”Den grimme Ælling”.¹⁸

Michael Powell og *The Red Shoes*

Michael Powell (1905-90) var en vigtig engelsk filminstruktør, der lavede sine mest indflydelsesrige film i 1940’erne og 1950’erne. En af hans mest berømte er *The Red Shoes* (1948), som er inspireret af H.C. Andersens ”De røde Sko” fra 1845. Den skotske balletdanser Moira Shearer (1926-2006) blev som hovedrolleindehaveren Vicky internationalt berømt efterfølgende. Filmen involverer en dansescene på 17 minutter, hvor der ikke tales, men hvor skoene har taget magten over Vicky. Scenen fremhæves ofte som værende af særlig æstetisk og filmhistorisk betydning, fx af Martin Scorsese, der har promoveret filmen.¹⁹ I 2022 er der kommet en meget rost kortfilm med den skotsk-gæliske titel *Óran na h-Eala*, der betyder ”Svanens Sang” af englænderen Steven Exeter. Den 12 minutter lange film handler om Shearers livsændrende beslutning om at sige ja til at spille hovedrollen i *The Red Shoes*.²⁰

Figur 0.7. Michael Powell: *The Red Shoes*, original flyer. *The Red Shoes Collection, Ailina Dance Archives. Wikimedia Commons.*

¹⁸ ”Honk!”, Wikipedia, tilgået 3.7.2023, <https://en.wikipedia.org/wiki/Honk!>

¹⁹ ”Scorseses røde sko”, *Information*, tilgået 3.7.2023, <https://www.information.dk/kultur/2009/05/scorseses-roede-sko>.

²⁰ ”*Óran na h-Eala* (2022) short film review”, tilgået 3.7.2023, <https://www.ukfilmreview.co.uk/post/%C3%B2ran-na-h-eala-2022-short-film-review>.

Den britiske sanger Kate Bush, der med sin distinkte stemme har produceret superhits som fx ”Wuthering Heights” og ”Running up the Hill” lavede i 1993 et album med titlen *The Red Shoes* (fig. 0.8), hvor hun viderefører Powells interesse for det andersenske motiv.

Figur 0.8. Kate Bush: The Red Shoes, 1993, cover. Fair use.

I Kate Bushs sang er det ikke en mandlig djævel a la Andersens, som giver hende de røde sko, men snarere en feminin figur, der ikke defineres nærmere. Bush gør myten om de forførende røde sko til et internt kvindeligt anliggende, som sangens første strofe angiver. Sangeren vil også være en diva:

Oh, she move like the diva do
I said, "I'd love to dance like you"
She said, "Just take off my red shoes
Put them on and your dream will come true."

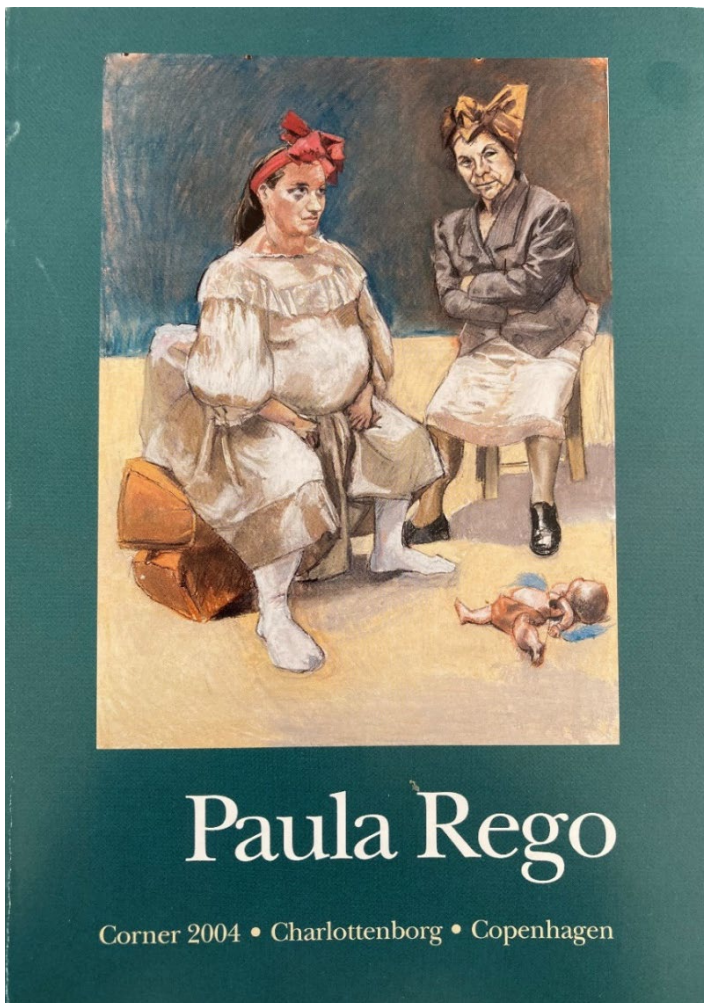
Både Powell og Bush bruger det andersenske motiv med de røde sko til at sige noget centralt om forholdet mellem seksualitet og kunst, men udelukkende henvendt til et voksent publikum.

Paula Rego

Portugisisk-engelske Paula Rego (1935-2022) er i dag anerkendt som en af de væsentligste billedkunstnere i europæisk efterkrigstidskunst på niveau med sine engelske generationsfæller og mere berømte mandlige kolleger som David Hockney og Frank Auerbach.

Rego blev inviteret til Danmark af kunstnersammenslutningen Corner i 2003, hvor hun besluttede sig for at skabe malerier med H.C. Andersen-motiver. Resultatet blev to malerier, hvis titler er henholdsvis *The Portuguese Duck* og *The Little Mermaid*. Det første maleri, som her er fotograferet fra udstillingskatalogets forside (fig. 0.9), forestiller en gravid kvinde, der stirrer trykket hen for sig og overvåges af en (sted)moderlig skikkelse, mens en maltrakteret dukke ligger og flyder på gulvet. Maleriets titel refererer til H.C. Andersens historie ”I Andegaarden” (1861), hvor en af de talende ænder er den fornemme portugisiske.

Figur 0.9. Paula Rego: The Portuguese Duck (2003), maleri. Marlborough Fine Art, London, og Corner 27. december 2003 - 18. januar 2004. Forside fra udstillingskataloget Paula Rego, Corner 2004, Charlottenborg, København. Foto: Mads Sohl Jessen.

Regos andet Andersen-maleri *The Little Mermaid* er endnu mere udtryksfuldt. Ligesom H.C. Andersen påfører sin havfrue stor smerte, er Regos repræsentation af feminin udsathed også temmelig smertefuldt at studere. Billedet forestiller en kvinde, der ligger halvt afklædt i en unaturlig positur på en strand omgivet af børns legetøj og opskyllede genstande fra havet. De to ravne alluderer til den kendte skotske folkesang ”Two Corbies”, hvor to ravne venter på –

som de ådselædere de er – at kaste sig over et lig. Når man kender denne reference, kan man som beskuer kommer til at tvivle på, om den halvnøgne kvinde kan overleve det ukendte, der er overgået hende. Er hun døende eller død, fristes man til at spørge. Mange vil nok tænke, at hun er død og ligger med åbne øjne, når de bemærker den fiskehale og -krop, der synes at have penetreret hendes højre ribben, og som måske er den eneste direkte reference til H.C. Andersens havfrue og hendes hale.

Figur 0.10. Paula Rego: The Little Mermaid (2003), pastel. Marlborough Fine Art, London, og Corner 27. december 2003 - 18. januar 2004. Fra udstillingskataloget Paula Rego, Corner 2004, Charlottenborg, København. Foto: Mads Sohl Jessen.

Kunsthistorikeren Ruth Rosengarten har interviewet Paula Rego og citerer hende for dette udsagn i sin analyse af billedet: ”In my village I saw the secrecy, the pain, the shame. Women came to me all the time asking for money for abortions. They died, sometimes, of septicaemia. Or they washed up on the beach with all their guts hanging out.”²¹ Rosengarten fremhæver, at

²¹ Ruth Rosengarten, ”The Stories of Paula Rego: From Drawing to Painting”, i udstillingskataloget *Paula Rego* (Museo Serralves, 2004), s. 42.

Rego i sin kunst forholder sig særdeles kritisk til sin opvækst i Portugal under Salazars autoritære styre 1933-74, hvor der herskede en meget streng abortlovgivning:

All these themes could not but resonate deeply with Paula Rego's own concerns with the reproductive politics of her native Portugal in the aftermath of Salazar's long dictatorship. The regime had enforced one of the strictest abortion laws in the Western world, reflecting the Catholic view that the reproductive function was the paramount role of women, ordained either as a punishment – painful childbirth atonement for Eve's original sin – or as a privilege: the emulation of the Virgin Mary as Holy Mother. In either case, motherhood appeared, not as a choice, but as a divinely ordained imposition.²²

I et andet museums katalog har Rego selv udtalt sig om invitationen til at deltage i udstillingen i Charlottenborg således:

I was invited to show in the Corner gallery in Copenhagen, a group show that takes place every winter in a rather beautiful place in the centre of Copenhagen. I thought it would be rather interesting to do something from Hans Christian Andersen because he comes from there and I've always been interested in his tales. The Little Mermaid's fish legs had been cut open to make two human legs, which was extremely painful to do, so that she could go and meet the prince. It doesn't work out in the end. She is stranded on the beach, about to be even more unhappy than she is now, surrounded by things including an old Portuguese dish that I had and the old teapot I had as a child. The fish being pulled apart is a little bit like her legs being pulled apart.²³

Billedet har mange fortolkningsmuligheder. Rego synes selv at forstå det som en allegorisk fortolkning af den lille havfrues situation, da hun bliver til et menneske. Det er interessant, at Rego efter eget udsagn altid har været dybt optaget af Andersens eventyr.²⁴ Ved Corner-udstillingen i 2003-04 var maleriet sat til salg for 90.000 pund. I 2012 blev maleriet videresolgt af Christie's for 289.250 pund.²⁵ I dag hvor Regos status er endnu højere, er maleriet sandsynligvis endnu mere værd.

---

²² Rosengarten, "Stories of Paula Rego", s. 42.

²³ Marco Livingstone, Robert Hughes og Paula Rego, *Paula Rego* (Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, 2007), s. 269.

²⁴ Hvis man gerne vil læse mere om Regos fascinerende forhold til litteratur, kan Deryn Rees-Jones, *Paula Rego: The Art of Story* (Thames & Hudson, 2019) anbefales.

²⁵ Christies auktion, tilgået 3.7.2023, <https://www.christies.com/en/lot/lot-5608702>.

Kunstnersammenslutningen Corner tog en intelligent beslutning, da de inviterede Rego til at bidrage til deres udstilling i 2003-04. Det er også værd at bemærke, at det faktisk var kunsthistorikeren og Andersen-forskeren Kjeld Heltoft, som har skrevet *H.C. Andersen som billedkunstner* (2005), der havde skabt forbindelsen mellem Rego og Corner. Det kan man læse om i hans tale til Paula Rego, der findes i udstillingskataloget (jf. fig. 09). Det er Kvininfo, der har dette udstillingskatalog i deres bibliotek.

H.C. Andersen Prisen

Denne pris er blevet uddelt siden 1996 og er en betydningsfuld anerkendelse for modtagerne. I tre tilfælde har en britisk statsborger modtaget prisen. Første gang var til Jackie Wullschlager i 2002 for biografien *Hans Christian Andersen: The Life of a Storyteller* (2001). Wullschlagers takkeord, der kan findes på priskomiteens hjemmeside, lyder således:

Jeg vil altid huske den varme, begejstrede velkomst, der ved ankomsten i Odense i 2002 blev givet mig, en udlænding, der havde dristet sig til at skrive om H.C. Andersen. Prisen fik ingen betydning for min Andersen-biografi, da den allerede var afsluttet ved prisoverrækkelsen. Derimod talte jeg i forbindelse med prisoverrækkelsen med danske H.C. Andersen-eksperter, som gav mig ny indsigt og motiverede mig til at lave en nyudgivelse af Andersens eventyr, som udkom i England og USA i 2004, og som har været en stor salgssucces. I Odense gik det op for mig, hvordan H.C. Andersen på én gang var meget dansk og en verdensborger, og forståelsen for denne sammenhæng prægede mit udvalg af eventyr til denne udgave, ligesom den stadigvæk præger min forståelse af hans værk.²⁶

Den oversættelse, som Wullschlager omtaler her, er foretaget af den anerkendte amerikanske oversætter Tiina Nunnally. Den udkom på Penguin med en indledning ved Wullschlager. Anden gang prisen gik til en brite, var i 2015, hvor litteraten og forfatteren Paul Binding modtog den for monografien *Hans Christian Andersen: European Witness* fra 2014. Et uddrag fra komiteens indstilling lyder: ”I Paul Bindings fortælling fremstår H.C. Andersen som en indflydelsesrig europæisk intellektuel, som var dybt involveret i de politiske og æstetiske forandringer, der skabte den moderne verden. Det er en stor præstation, som placerer H.C.

---

²⁶ H.C. Andersen Priskomite, tilgået 3.7.2023, <https://hans-christian-andersen-priskomite.dk/2002-jackie-wullschlager/>.

Andersen i centrum af moderne kultur og litteratur.”²⁷ Og tredje gang prisen tilfaldt en brite, var i år, 2. april 2023, hvor radiodramatikeren Lucy Catherine modtog den for *Dance till you bleed: The World According to Hans Christian Andersen*, et radiodrama for BBC Radio 3.²⁸ Der er udkommet en tosproget bog, hvor man kan læse om alle prismodtagere og deres takkeord fra perioden 1996-2022. Her kan man bl.a. læse, at Binding slutter sin tale med at nævne, at prisudnævnelsen og dens overrækkelse havde afstedkommet et nyt H.C. Andersen-projekt for ham:

During those prize-giving days in Odense I re-entered Andersen’s childhood scenes, renewed friendships, and established others. But I left Odense wanting to do further justice to Andersen’s passionate internationalism. Accordingly, I re-translated *The Ice Maiden*, which presents Switzerland as both landscape and divided society, and the extraordinary *A Story from the Sand Dunes*, where a boy of aristocratic Spanish origin grows up on Denmark’s wild west coast.²⁹

Det er et meget positivt aspekt ved denne og de andre H.C. Andersen-priser, at de motiverer til fornyelse og udvidelse af det internationale arbejde med H.C. Andersens forfatterskab. Som både Wullschlager og Binding nævner, gav prisen og besøget i Odense dem mulighed og lyst til at forfølge nye Andersen-relaterede udgivelser.

Andersen Festivals

Odense udgør det primære danske omdrejningspunkt for kulturelle og kunstneriske H.C. Andersen-forbindelser mellem Danmark og udlandet. Andersen Festivals har de seneste mange år løftet det internationalt orienterede kulturudbud i byen betragteligt i august måned, hvor festivalen afholdes. I festivalaviserne kan man fx finde tre interessante eksempler på, hvordan festivalen har tiltrukket kunstnere med rødder i Storbritannien og Irland.

I 2015 var der 17. august fernisering på udstillingen ”Historien om en Moder” på Studio Gallery i Odense. Omtalen i festivalavisen lyder: ”Udstilling med tre engelske, kvindelige kunstnere, som på hver deres måde tager fat i emner fra H.C. Andersens barske eventyr ’Historien om en Moder’. Et eventyr som handler om en moders kærlighed til sit barn eller om

---

²⁷ H.C. Andersen Priskomite, tilgået 3.7.2023, <https://hans-christian-andersen-priskomite.dk/2015-paul-binding/>.

²⁸ H.C. Andersen Priskomite, tilgået 3.7.2023, <https://hans-christian-andersen-priskomite.dk/nyheder/>.

²⁹ H.C. Andersen Priskomite (red.), *H.C. Andersen Prisen: En verdensomspændende æressag / The Hans Christian Andersen Award: A world-wide matter of honour* (Odense: OAB-Tryk, 2023), s. 144.

at elske nogen højere end sig selv. Sian Natasha Walton: installation / Lisa Evans: forfatter og papir-kunstner / Kate Hylland: maleri.” Udstillingen blev præsenteret i Fyens Stiftstidende.³⁰

Figur 0.11. Foto af festivalavisen for H.C. Andersen Festivals 2018, s. 12. Foto: Mads Sohl Jensen.

I 2016 var det britiske kunstnerpar Davy og Kristin McGuire en del af Andersen Festivals. De specialiserer sig blandt andet i særlige miniatureuniverser, der ved hjælp af både håndværksmæssige og tekniske virkemidler skaber en særpræget æstetik, der minder om Lotte Reinigers. Omtalen af forestillingen i festivalavisen lyder:

Magisk og intim oplevelse med Davy & Kristin McGuires gennembrudsforestilling *The Icebook*, inspireret af H.C. Andersens ”Snedronningen” og ”Isjomfruen”. Forestillingen kombinerer papirklipsuniverset med projektionsmapping i en lille forestilling, der med de intime rammer skaber en stærk og sanselig oplevelse. OBS: Der er 12 pladser per forestilling. Af disse kan 6 reserveres på forhånd.³¹

³⁰ *Fyens Stiftstidende*, tilgået 3.7.2023, <https://fyens.dk/odense/historien-om-en-moder-fortalt-med-kunst>.

³¹ Man kan finde mere information på deres hjemmeside, tilgået 3.7.2023, <https://www.studiomcguire.com>.

Man kan få et indtryk af Icebook-forestillingen på Vimeo.³²

I 2018 finder man et eksempel på, at Andersen Festivals også tager del i den fornyelse af den mundtlige fortællings kunst, som man har set internationalt de seneste årtier. Billedteksten til arrangementet Internationale Fortællede dage lyder således (fig. 0.11, ovenfor):

Fire fabelagtige fortællere fra England, Skotland, Irland og Wales kommer til Odense for at dele historier med publikum. Internationale Fortællede dage 2018 er inspireret af H.C. Andersens eventyr ”Elverhøj” og hans passion for folketroens tvetydige væsener. De udenlandske performere vil tage publikum med på rejse ned i den dunkle underverden – og videre ud i den store omverden.

Kom og hør den engelske mesterfortæller Ben Haggerty, irsk-amerikanske Clare Murphy, skotsk-kenyanske Mara Menzie og den prisbelønnede waliser Daniel Mordén. De har alle optrådt på festivaler rundt i hele verden og fortæller på letforståeligt engelsk.

The Hans Christian Andersen Literature Award

En anden vigtig H.C. Andersen-pris er The Hans Christian Andersen Literature Award, der uddeles hvert andet år. Siden sin begyndelse i 2007 er prisen tilfaldet tre forfattere med britisk statsborgerskab: J.K. Rowling i 2010, Salman Rushdie i 2014 og A.S. Byatt i 2018. Alle tre forfattere er kendt for at trække på fabulerende og magiske elementer i verdenslitteraturen. Byatts og Rushdies hovedgenre er romanen, mens Rowling er verdensberømt for sin fantasyserie om Harry Potter. Rushdie formulerer i sin takketale en bemærkelsesværdig overvejelse, når han placerer Andersen litteraturhistorisk i en position mellem den folkelige historie og romanen:

What interests me about Hans Christian Andersen’s stories, about where they stand in this literary journey from the past to the present, is that they look in both directions, backwards to the religious, strict, good-and-evil morality of the past – the collective wisdom of the tribe, if you like – and forwards to the flawed ambiguities of the modern, individualist sensibility: what Benjamin called the sensibility of the novelist.³³

---

³² Vimeo, tilgået 3.7.2023, <https://vimeo.com/19348564>. Man kan også finde omtale af forestillingen på *Fyens Stiftstidende*, tilgået 3.7.2023, <https://fyens.dk/forside/saadan-har-du-aldrig-laest-eventyr-foer>.

³³ H.C. Andersen Litteraturprisen, tilgået 3.7.2023, <https://andersen-award.com/winner/salman-rushdie/>.

Rushdie har ret i, at Andersens eventyr og historier står som et slags litterært-æstetisk brohoved mellem en romantisk periode, der dyrker folkelige og mytologiske elementer, og en ny tid, hvor det moderne selvs eller individs identitetsdannelse bliver undersøgt. Da Byatt blev tildelt prisen, lagde priskomiteen vægt på den romantiske arv i hendes forfatterskab: ”The Hans Christian Andersen Literature Award 2018 is conferred to Dame A.S. Byatt for her belief in the true value of fairytales, fables and poetry and for her historical fiction which innovatively brings the works of Andersen to life.”³⁴

De to Andersen-priser med base i Odense har også en international bror i den forstand, at prisen The Hans Christian Andersen Award – der uddeles af IBBY (International Board on Books for Young People) med base i Basel, Schweiz – siden 1956 har været internationalt anerkendt for at være den mest prestigøse pris for børnebogsforfattere. I 1966 blev prisen delt i to, så illustratører også kunne få prisen. Selv om det er udenfor denne rapports emnefelt, kan det nævnes, at det ville være interessant at få belyst og kortlagt, i hvor høj grad og på hvilke måder H.C. Andersens eventyr og historier er til stede i de forskellige IBBY-prismodtageres litteratur og illustrationskunst i tidsrummet fra 1956 til i dag.

Elias Bredsdorff, Viggo Hjørnager Pedersen og John Irons

Til slut i denne indledning skal tre af de vigtigste forskere og oversættere indenfor rapportens emnefelt kort omtales.

Den danske litterat Elias Bredsdorff (1912-2002) udgav i 1954 grundlagsværket om denne rapports emne, *H.C. Andersen og England*, på i alt 647 sider. Det er stadig en læseværdig monografi, som rummer et væld af informationer. Undervejs i rapporten vil der flere steder blive refereret til den. I Bredsdorffs værk kan man læse om Andersens kendskab til engelsksproget litteratur (Shakespeare, Lord Byron, Walter Scott m.fl.) og om hans publicistiske og personlige netværk i England og Skotland i hans egen levetid samt indgående analyser af hans to rejser i 1847 og 1857. Bredsdorff tilbyder også en indsigtfuld introduktion til den samtidige reception af Andersen i London-baserede tidsskrifter og dagspressen. I 1975 udgav Bredsdorff Andersen-biografien *Hans Christian Andersen: The Story of His Life and Work 1805-1875*.

Bredsdorff er den vigtigste danske repræsentant for den universitære skandinavistik i England i anden halvdel af det 20. århundrede. Man kan fx ikke længere studere de skandinaviske sprog og litteraturer ved University of Cambridge, hvor han i en årrække var professor. I

---

³⁴ H.C. Andersen Litteraturprisen, tilgået 4.8.2023, <https://andersen-award.com/winner/a-s-byatt/>.

Bredsdorffs koncise erindringsværker kan man i første del, *Min egen kurs: Erindringer 1912-1946* (1983), læse om hans opvækst i et grundtvigiansk miljø og hans indsats som modstandsmand i besættelsestiden. I anden del, *Mit engelske liv: Erindringer 1946-1979* (1984), kan man få et godt indtryk af tiden som dansk akademiker i England og Bredsdorffs betydningsfulde arbejde på vegne af Andersen-forskningen.

Viggo Hjørnager Pedersen disputerede den 27. februar 2004 ved Syddansk Universitet for den filosofiske doktorgrad med en omfattende og grundig undersøgelse af den engelske H.C. Andersen-oversættelsestradition. Dette standardværk hedder *Ugly Ducklings? Studies in the English Translations of Hans Christian Andersen's Tales and Stories* (2004) og rummer mange vigtige analyser af de fleste væsentlige oversættelser i det 19. og 20. århundrede.

17. november 2022 blev Andersen-verdenen beriget med en komplet oversættelse af H.C. Andersens eventyr og historier til engelsk. John Irons, der har haft Elias Bredsdorff som lærer i sine unge dage i Cambridge, er en af vores bedste nulevende oversættere fra de skandinaviske sprog til engelsk. SDU støttede udgivelsen, der er udgivet i en frit tilgængelig onlineudgave.³⁵ Denne rapports forfatter har sammen med lektor Jacob Bøggild fungeret som konsulenter på udgaven.

---

³⁵John Irons' oversættelse, tilgået 3.7.2023, <https://hcams.andersen.sdu.dk/exist/apps/andersen-irons/index.html>.

KAPITEL 1

H.C. Andersens rejser til England og Skotland i 1847 og 1857

Dette kapitel skal diskutere H.C. Andersens rejser til England og Skotland i 1847 og hans genbesøg i England i 1857, hvor hans ophold hos Dickens-familien fandt sted. Kapitlets formål er at formulere nogle relevante indsigter i H.C. Andersens forfatterskabs betydning i forhold til rapportens emne og trække nogle tråde frem til i dag. Først i det efterfølgende kapitel skal oversættelsen af de første eventyr til engelsk præsenteres.

Et vigtigt element i H.C. Andersens rejser i Europa var netværksarbejde med folk, der understøttede ham i hans forfatterskabs internationale udbredelse. Så da Andersen besluttede sig for at besøge Storbritannien i sommeren 1847, havde litterære oversættelser allerede gjort ham til et kendt navn dér.

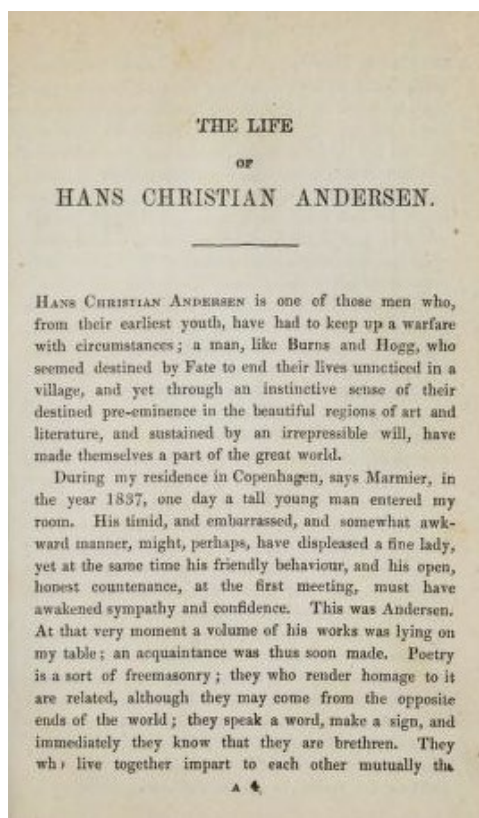
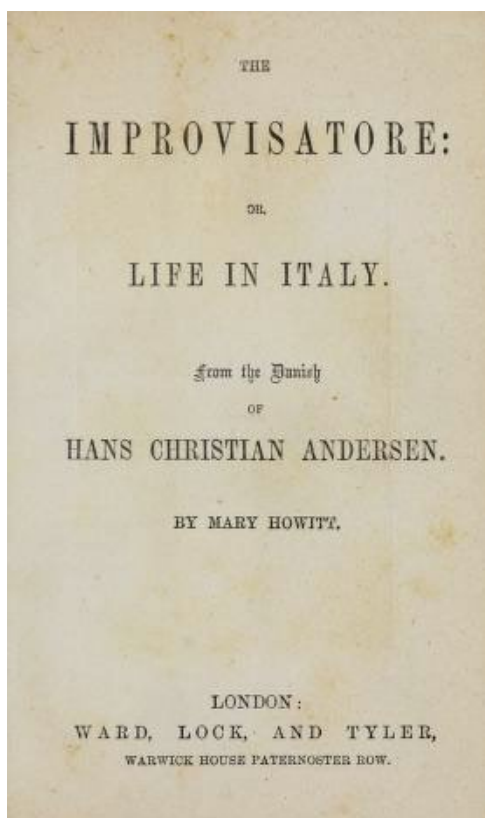
Andersen nævner også dette forhold i selvbiografien *Mit Livs Eventyr* (1855), hvor han er nået til sin gennemgang af de vigtigste begivenheder i 1845: ”I Begyndelsen af Aaret var min Roman ’*Improvisatoren*’ blevet oversat paa Engelsk af den bekjendte Forfatterinde *Mary Howitt* og, som før sagt, optaget med stort Bifald; ’*O. T.*’ og ’*Spillemanden*’ fulgte efter under den fælles Titel: ’*the life in Denmark*’, jeg var blevet en læst Forfatter i det store *England*; derfra vare Skrifterne gaaet over til Amerika.”³⁶ De tre romaner blev alle oversat i 1845 af Mary Howitt.

Man kan finde mange af de engelsksprogede Andersen-oversættelser i scannede versioner på Internet Archive (archive.org). Det gælder fx Howitts oversættelse af *The Improvisatore*, hvor der findes i alt ti forskellige versioner. Titelbladet til den tilgængelige version af førstetrykket fra 1845 og første side af den biografiske introduktion, som Mary Howitt baserede på den franske litterat Xavier Marmiers Andersen-artikelportræt ”Une vie de poète” i *Revue de Paris* (oktober 1837), gengives nedenfor (fig. 1.1).

Det er bemærkelsesværdigt, at Mary Howitt inkluderer denne biografiske indledning, s. xii-xxx, hvor hele Andersens opvækst og karriere frem til 1840’erne beskrives. Fx nævnes det, at Andersen som barn var meget optaget af det folkelige liv i Odense:

---

³⁶ Andersen, H.C., *Andersen. H.C. Andersens samlede værker*, bd. 1-18 (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Gyldendal, 2003-2007), bd. 17, s. 302. Herefter forkortes udgaven i fodnoterne til *SV* for samlede værker.

Figur 1.1. The Improvisatore, 1845, ved Mary Howitt. Titelblad og første side af den biografiske indledning. Scan: Getty Research Institute, archive.org.

In Odense, at that time, many old festivities were still in use, which made a deep impression upon the excitable temper of the boy; the corporation went in procession, with their escutcheons, through the city; the sailors also marched round in Lent, and the people made pilgrimages to the miracle-performing well of the holy Regisse.³⁷

På den måde bliver Odense for første gang for alvor sat på det mentale landkort blandt mange samtidige læsere af romanen i Storbritannien. Den litterært orienterede britiske offentlighed, som havde læst *The Improvisatore*, vidste altså i 1845, at H.C. Andersen – eller Hans Christian Andersen, som han hedder på engelsk – var vokset op i fattige kår i Odense og havde kæmpet sig vej frem i verden og nu var en kendt roman- og eventyrforfatter.

Kendskabet til Andersens biografi blev endnu mere omfattende blandt engelske læsere i 1847, hvor Mary Howitt oversætter Andersens selvbiografi *The True Story of My Life: A Sketch* fra den tyske originaludgave. Andersen sætter her Danmark og fødebyen Odense i et idyllisk skær og forbinder dermed indirekte på første side sin eventyrkunsts begyndelse med sit fødested:

³⁷ Hans Christian Andersen, *The Improvisatore: or, Life in Italy* (London: Ward, Lock, and Tyler, 1845), s. x.

My native land, Denmark, is a poetical land, full of popular traditions, old songs, and an eventful history, which has become bound up with that of Sweden and Norway. The Danish islands are possessed of beautiful beech woods, and corn and clover fields: they resemble gardens on a great scale. Upon one of these green islands, Funen, stands Odense, the place of my birth. Odense is called after the pagan god Odin, who, as tradition states, lives here: this place is the capital of the province, and lies twenty-two Danish miles from Copenhagen.³⁸

Da Andersen i sommeren 1847 besøgte England for første gang, havde mange engelske litteraturkendere således allerede et indgående kendskab til ham. I *Mit Livs Eventyr* (1855) skildrer Andersen indsejlingen til London på malerisk vis og fremhæver også Englands imperiale status:

Da jeg i Morgenstunden kom op paa Dækket igjen, kunde jeg øine den engelske Kyst; ud for *Themsens* Munding laae i Tusindeviis Fiskerbaade som en uhyre Kyllingeflok, som sønderrevne Papirstykker, som et heelt Marked eller en Leir med Telte. Themsen forkynder rigtignok, at England er Havets Behersker, her flyve dets Tjenere ud, hele Skarer af talløse Skibe; hvert Minut kommer der som Staffet, Dampskib paa Dampskib, en Løber var det med tungt Røg-Flor i Hatten, hvor øverst den røde Ildblomst blussede. Brystende sig som en Svane gled det ene store Seilskib os forbi efter det andet; Lystjagter med rige, unge Gentlemen viste sig, Fartøi fulgte paa Fartøi, jo høiere vi kom op paa Themsen, tog Vrimlen til.³⁹

Figur 1.2. "Grand Panorama of London from the Thames", illustration til ugebladet Pictorial Weekly, 1844. British Library.⁴⁰

³⁸ Hans Christian Andersen, *The True Story of My Life: A Sketch* (London: Longman, Brown, Green, and Longmans, 1847), s. 2.

³⁹ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 29-30.

⁴⁰ Billedet er public domain. Se nærmere om panoramaet på British Librarys hjemmeside, tilgået 30.6.2023, <https://www.bl.uk/collection-items/grand-panorama-of-london-from-the-thames>.

I ovenstående panoramategning fra 1844 (fig. 1.2) ser man tydeligt, hvor meget liv der var på Themsens dengang. I midten anes Custom House, hvor Andersen steg i land den 23. juni 1847.

Den engelske historiker Eric Hobsbawm har kaldt perioden 1848-1875 for "The Age of Capital".⁴¹ Det er en periode, hvor kapitalismen konsolideres som den økonomiske drivkraft i Europa. Og London er stedet, hvor udviklingen har sit europæiske centrum. Andersen har en nuanceret holdning til kapitalismens konsekvenser. Fx rummer Andersens selvbiografier og rejsebeskrivelser en kritisk stemme, som sjældent tematiseres. Men den er tydelig både i hans forhold til London og de stortalte teater- og musikstykker, han tager del i ved sit genbesøg i 1857. Fx skriver Andersen om de store forskelle i levestandard i den engelske hovedstad: "Alt i London bliver Industri, ogsaa Betleriet"⁴² og "High Life har jeg set og – 'Armod', disse ere de to Poler i min Erindring. – 'Armod' saae jeg personificeret i en bleg, udhungret ung Pige, i slidte, elendige Klæder, skjule sig i Hjørnet af en Omnibus".⁴³

Andersen tog i høj grad del i *the high life* under sit besøg i London, hvor han også levende beskriver bylivets og trafikens virvar: "Alt suser travlt, halvt stille, forbi, Omnibus paa Omnibus, 4000 siger man der er, Arbeidsvogne, Pakvogne, Caps, Droscher og stadselige Eqvipager rumle, slæbe, rulle og jage afsted, som var der en vigtig Begivenhed i hver Ende af Staden, de alle maatte til."⁴⁴ Det nye bekendtskab, som Andersen satte højest var hans møde med Englands mest berømte forfatter Charles Dickens: "Jeg var saa bevæget glad ved at see og tale med den af Englands nu levende Digtere, jeg elskede høiest."⁴⁵ Mødet i sommeren 1847 skulle lægge grunden for et gryende venskab, som skal behandles nedenfor.

H.C. Andersens rejse til Skotland

H.C. Andersens ophold i Skotland fra den 11. til den 25. august 1847 er interessant, fordi han blandt andet rejser for at opleve bestemte af de steder og landskaber, som Walter Scott havde skrevet om. Scott, der levede 1771-1832, var kendt i de fleste europæiske lande for sine historiske romaner som *Waverly* (1814), *Ivanhoe* (1819) og *The Bride of Lammermoor* (1819) og hørte også til blandt Andersens yndlingslæsning i hans unge år i 1820'erne.

---

⁴¹ Jf. titlen, Eric Hobsbawm, *The Age of Capital 1848-1875* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1975).

⁴² Andersen, *SV*, bd. 18, s. 43.

⁴³ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 42.

⁴⁴ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 30-31.

⁴⁵ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 39.

Scott var siden sin død blevet ophøjet til skotsk nationaldigter. Det gav sig bl.a. udslag i et monumentalt statuekompleks, The Scott Monument, der blev etableret i 1840-44 i Princess Street i Edinburgh (fig. 1.3).

Figur 1.3. The Scott Monument. Foto: Saffron Blaze, 2012. Wikipedia.

I midten under den nygotiske tårnstruktur findes en statue af den siddende Walter Scott. Andersen beskriver sit møde med monumentet således: ”Det er i Form af et mægtigt gothisk Taarn, under dette sees Digterens siddende Portrait-Statue, hans Hund *Maida* ligger ved hans Fødder og i Taarnets øverste Buer vise sig de nu verdenskjendte Skikkelser fra hans Skrifter,

Meg Merillees, the last Minstrel, o.s.v.”⁴⁶ Der er hele 68 små statuer af skikkelser fra Scotts digtning placeret rundt i tårnets sider.

Scotts statuemonument kan sammenlignes med Bjørn Nørgaards ”Treenigheden” i Odense fra 2005 (fig. 1.4). Nørgaard søger også en monumental effekt og har desuden inkluderet figurer og skikkelser fra forfatterens digtning i statuens visuelle fremtoning.

Figur 1.4. Bjørn Nørgaards H.C. Andersen-statue Treenigheden på Odense Banegårdsplads.
Foto: Joan Jensen, VisitOdense.

I Karsten Orts bogværk om statuen citeres Nørgaard for at sige: ”Lige så kompleks som vi opfatter verden i dag, lige så kompleks skulle fremstillingen af H.C. Andersen være”.⁴⁷ Mens monumentet for Scott med sin gotiske arkitektur fastholder forfatteren i en tilbageskuende og historistisk sammenhæng, indfanger Nørgaard med sin skulptur og dens tre hoveder Andersens interesse for samtiden og fremtiden.⁴⁸

⁴⁶ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 48.

⁴⁷ Karsten Ort, *Skyggen – Rejsekammeraten – Improvisatoren. Et treenigt portræt af H.C. Andersen. En skulptur af Bjørn Nørgaard* (Odense: Kunsthallen Brandts, 2005), s. 29.

⁴⁸ Hvis man læser nogle af kommentarerne på Tripadvisor for Odense, er der mange internationale turister, som bliver positivt overrasket over at møde de forskellige Andersen-relaterede statuer i byen, fx ”When you’re in Odense and you walk through the city centre, all HC Andersen figures spread in town are a must see!”, tilgået 5.7.2023, https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g189524-d3572070-Reviews-The_Tin_Soldier-Odense_Funen_and_Islands.html. Man finder en fin guide til mange af statuerne på Visit Odenses hjemmeside <https://www.visitodense.dk/turist/oplev-odense/eventyrskulpturer>. Nederst på hjemmesiden finder man også en pdf-fil, som man kan bruge som guide.

Det skotske højland og den frisiske og jyske hede

Under sit ophold i Skotland beslutter Andersen sig for at se dele af det skotske højland sammen med den danske familie Hambro, som han boede hos:

En otte Dages Tid var gaaet, jeg vilde see noget af Høilandet; *Hambro*, der med sin familie skulde til et Bad paa den skotske Vestkyst, foreslog mig at være deres Gjest med paa Reisen gjennem en Deel af Højlandet, og med dem see de Steder, *Walter Scott* har malet os i "*The Lady of the Lake*" og i "*Rob Roy*"; først i *Dumbarton* skulde vi skilles.⁴⁹

Andersens rejse i Skotland er et godt eksempel på den form for litteraturturisme, der begyndte at tage form i 1800-tallet, hvor den rejsende primært er interesseret i at se de steder, som vedkommende har læst om i litteraturen. Et godt eksempel er Andersens sejlads på Loch Kathrine:

I den tidlige Morgen kjørte vi afsted for at komme betids med Dampskibet over *Loch Kathrine*; Veien blev mere og mere vild, Lyngen kom frem, den stod i Blomster, enkelte eensomme Huse, opførte af Steen kom vi forbi; *Loch Kathrine*, lang og smal, med et dybt mørkt Vand, strakte sig mellem bruungrønne Bjerghøider; Lyng- og Kratskov dannede Kysterne og saa langt jeg saae, var Indtrykket det: er *Jyllands Hede* et Hav i Blikstille, saa er denne Egn Heden i Storm! Dødgjorte staae de store Bjergebølger, men alle grønne, med Kratskov og Græs; til Venstre for os i Søen laae en lille, tæt skovbegroet Ø, det var *Ellens Ø*, hvorfra "*The Lady of the Lake*" havde styret sin Baad, Øen, som *Walter Scott* ved sin Digtning, har gjort os kjendt og interessant.⁵⁰

Det bemærkelsesværdige ved denne landskabsbeskrivelse og analogiske hedemetaforik er også, at Andersen genbruger den i romanen *De to Baronesser* (1849). Her beretter en af romanens hovedpersoner, Herman, følgende:

[...] en begeistret Skotlænder har sagt mig, at de ere som skaarne ud af hans Fædreland; paa de jydske Heder havde han gjenfundet sit Hjems Alvor og Ensomhed; de vaade Taager, der i Blæsten joge hen over de mørkebrune Lynghøider, gjengave ganske det skotske Billede. Han viste mig mellem Bladene i en Bog to blomstrende Lynggrene, den ene var fra *Ben-Lomond* i Skotland, *røde Robins Land*, den anden fra Viborg i Jylland, og de blomstrende Lynggrene vare ikke at

---

⁴⁹ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 51.

⁵⁰ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 52.

skjelne fra hinanden, de saae ud som vare de skudte op fra samme Rod. Den Lighed, der laa i Blomsterne, laa ogsaa i deres Jordbund.⁵¹

Mens Andersen i selvbiografien fremhæver kontrasten mellem det skotske sølandskabs bjerghøjder og den jyske hedes flade karakter, er det, som om han i romanen er mere interesseret i at tænke i ligheder mellem dem. Man finder i øvrigt en del eksempler i romanen på, at Andersen også bruger Scott til at iscenesætte det særlige frisiske vadehavsmiljø, som han beskriver i romanen.⁵² En oplagt grund til, at Andersen er så optaget af at lave disse sammenligninger mellem det frisiske og det jyske landskab og så det skotske, er også, at romanen blev udgivet på engelsk den 28. september 1848 og først senere på året, den 25. november, på dansk. Andersen havde engelske læsere i tankerne, da han skrev denne roman, og de ville være interesserede i disse analogier mellem de øde naturlandskaber.

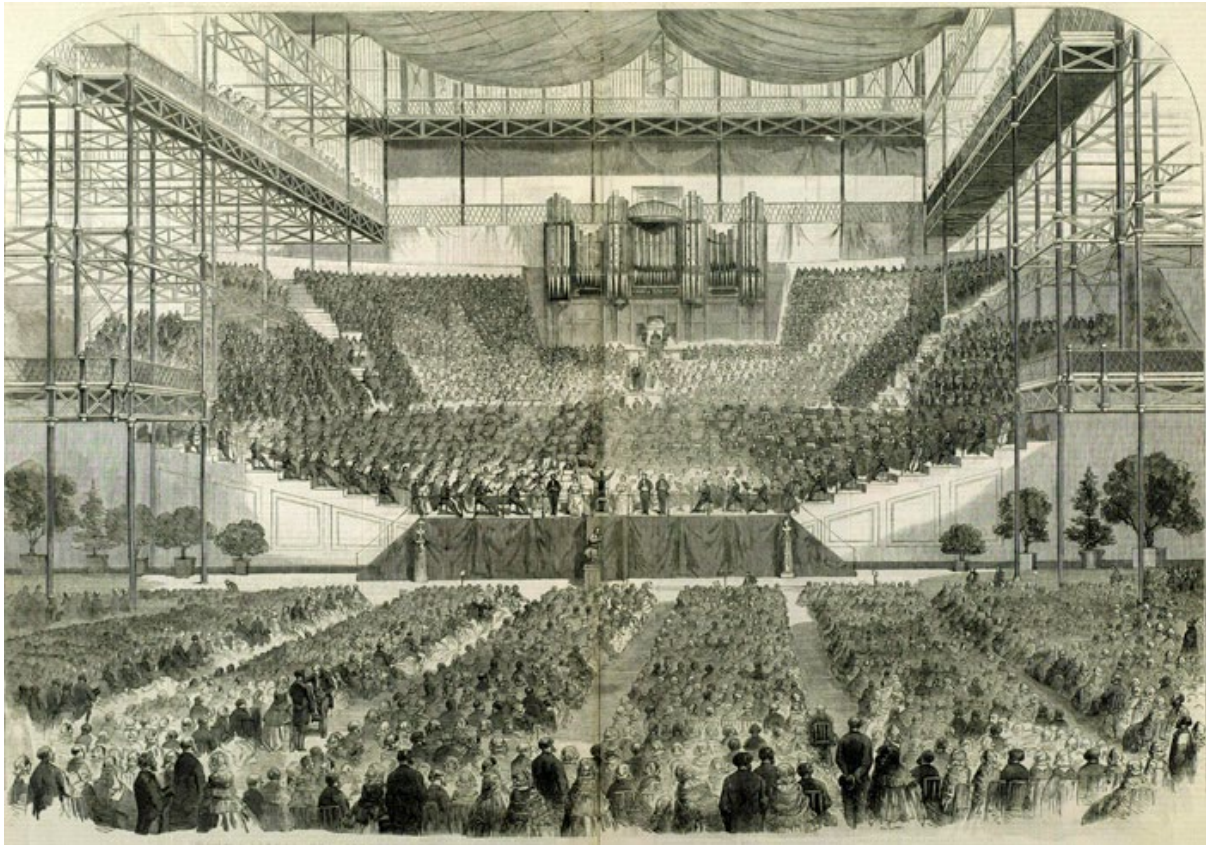
Nedenfor (fig. 1.5) ses et fotografi fra 1905 af Ellen's Isle.

Figur 1.5. Ellen's Isle, Loch Katrine, 1905. Foto: Library of Congress's Prints and Photographs division, fundet under "The Lady of the Lake (poem)", Wikipedia.

⁵¹ Andersen, *SV*, bd. 5, s. 484-85.

⁵² Se fx Andersen, *SV*, bd. 5, s. 404 f.

Figur 1.6. *The Handel Festival, Crystal Palace, 1857. The Illustrated London News, 21. juni, 1857. public domain.*

H.C. Andersens besøg hos Dickens-familien i 1857

Andersens første besøg i 1847 afstedkom ingen publicerede rejseskildringer. Så selvbiografien *Mit Livs Eventyr* fra 1855 er første gang, offentligheden kan studere, hvordan han oplevede sit ophold. Til gengæld fik det andet besøg i 1857 den betydning, at Andersen forfattede en rejseskildring, der beskrev bestemte oplevelser. I "Af et Brev fra London (Juli 1857)", der udkom anonymt i avisen *Dagbladet* den 23. juli 1857, beskriver Andersen forskellige oplevelser fra London. Andersen boede i denne periode fra 11. juni til den 15. juli hos Dickens-familien i Gad's Hill sydøst for London og tog altså ind til London nogle gange i selskab med medlemmer af Dickens' familie. I begyndelsen af brevet, der er henvendt til redaktøren af *Dagbladet*, C.St.A. Bille, omtaler Andersen noget af det, der gjorde størst indtryk på ham:

Tidt og ofte tænker jeg paa Dem og ønsker, at De var her og med mig gjensaae alle disse Herligheder; jeg skal ihast give Dem i et Par Ord, hvad der mest har opfyldt og grebet mig. – De har seet Glaspaladset; jeg var her til den første Händel-Fest og hørte "Messias", der blev udført af to tusinde Mennesker; Chorene vare af en forbausende Virkning, og nu den hele Omgivelse,

de mange, mange tusinde Tilhørere, dette Trylleslot, eller rettere denne "Alfernes By" med sine svævende Gader, pompejanske Stuer, franske Gallerier og Haver med Lothusblomster i Marmor-Kandelabre, – Alt fantastisk, arabeskartet i hinanden!⁵³

Illustrationen ovenfor (fig. 1.6) giver et godt indtryk af, hvor stor fremførelsen af korværket var. Selv i dag ville man spærre øjnene op over fremførelsen af et korværk i en sådan størrelse. Det var en del af den imperiale selvfejring, som man kan finde mange eksempler på i engelsk kultur i midten af 1800-tallet.

I den irske dramatiker Sebastian Barrys skuespil om Andersens besøg ved Dickens-familien, *Andersen's English* fra 2010, publiceret i 2014, skildres Charles Dickens mindre flatterende som imperiets mand, der har travlt med at få skibet sine mange børn væk fra familien. Selv om hans kone, Catherine, er voldsomt imod det, vil Dickens fx gerne sende den 16-årige Walter Landor Dickens (1841-64) til Indien for at få en militærkarriere. Selv om det er udenfor stykkets handlingsforløb, vil mange Dickens-kendere vide, at Dickens lykkedes med at få sendt sønnen af sted, men han var ikke egnet til det militære liv og døde som 23-årig i Indien.

Michael Bellington giver stykket 5 ud af 6 stjerner i *The Guardian* og nævner, at Barrys sympati tydeligvis knytter sig til Charles Dickens' kone Catherine, som har født 10 børn, og som Dickens snart efter skulle forlade til fordel for en kvinde, Ellen Ternan, han mødte på dette tidspunkt: "Barry suggests, in fact, a strange affinity between Andersen, the childless, melancholy Dane, and Catherine who was mother of 10: both outsiders reduced to bit-part players in the drama of Dickens' life at a time of particular turmoil."⁵⁴

En del af stykkets psykologiske interesse ligger netop i, at Andersen er blevet reduceret til en biperson, der er et ufrivilligt vidne til en familie i krise, og som kun kan udtrykke sig på akavet engelsk. I begyndelsen af stykket nævner Andersen selv sine manglende sprogkundskaber: "Andersen's English, my dear friend, a horror and a hindrance."⁵⁵ Stykket begynder i København i Nyhavn, hvor Andersen modtager nyheden om Charles Dickens' død i 1870 og nævner, at det var kort efter, at den store omvæltning i Dickens' liv indtraf: "not long after I left them, the great cataclysm, the great revolution in Dickens' life occurred",⁵⁶ som er Dickens-parrets skilsmisse i 1858, der var et af de store samtaleemner i den engelske offentlighed på denne tid.

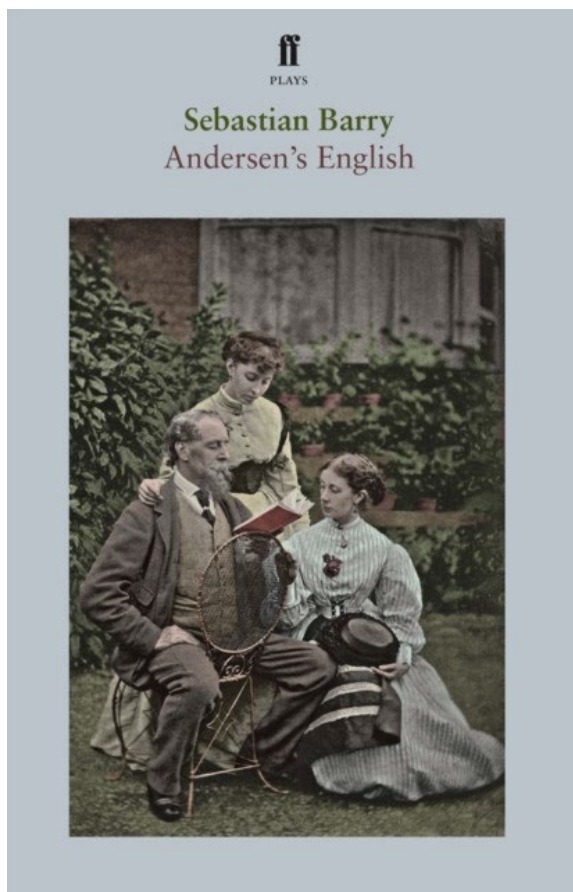
⁵³ Andersen, *SV*, bd. 15, s. 147.

⁵⁴ *The Guardian*, tilgået 5.7.2023, <https://www.theguardian.com/stage/2010/apr/09/andersens-english-dickens-sebastian-barry-review>.

⁵⁵ Sebastian Barry, *Andersen's English* (London: Faber & Faber, 2014), s. 10.

⁵⁶ Barry, *Andersen's English*, s. 9.

Figur 1.7. Sebastian Barry: Andersen's English, Faber & Faber 2014, forsiden. Fair use.

Barry har højst sandsynligt baseret sit drama på Elias Bredsdorffs bog *H.C. Andersen og Charles Dickens: Et venskab og dets opløsning* (1951), der kom i en engelsk oversættelse i 1956. Det er stadig det mest grundige og væsentlige studie af venskabet mellem Andersen og Dickens. Bredsdorff påpeger, at venskabet sandsynligvis betød mere for Andersen end for Dickens, hvorfor den sidstnævnte sikkert lod det ebbe ud ved simpelthen at stoppe med at svare på Andersens breve i 1860'erne. Det forhold bør dog ikke skjule, at der var autentisk begejstring over at møde Andersen i 1847 fra Dickens side, og Dickens var også beæret over, at Andersen dedikerede sin eventyrsamling *A Christmas Greeting to my English Friends* (Richard Bentley, december 1847) til ham. Der er sandsynligvis noget om, at Dickens-familien har anset Andersens ophold hos dem som varende for lang tid. I hvert fald undskylder Andersen også selv dette forhold i et brev fra 1. august 1857. Brevet citerer Andersen også i sin selvbiografi: ”Jeg indseer at det kan slet ikke have været saa behageligt for den hele Kreds at have i Uger om sig en saadan, der talte Engelsk saa daarligt, En der syntes faldet ned fra Skyerne.”⁵⁷

---

⁵⁷ Andersen, *SV*, bd. 18, s. 196.

Turistmæssige perspektiver på Andersen og England

I dette afsluttende afsnit af kapitlet skal nogle turistmæssige perspektiver på rapportens emne diskuteres. I dokumentet *Storbritannien Markedsprofil 2020*, udarbejdet af VisitDenmark i Storbritannien, findes forskelligt statistisk materiale, som er relevant i denne henseende:

- ”Storbritannien er det tredje største marked for de fire danske storbyer og det femte største marked for Kyst-og naturdanmark.”
- ”Briterne efterspørger især de danske storbyer, men har også fået øjnene op for, hvad resten af Danmark har at byde på.”
- ”Kendskabet til Danmark er højt i Greater London. Her kender hver tredje noget eller meget til Danmark som feriedestination, og godt halvdelen ser Danmark som en attraktiv feriedestination.”⁵⁸

Danmark har som helhed et godt ry blandt britiske turister. Meget tyder også på, at internationale turister i stigende grad er opmærksomme på Odense og Fyn som kulturdestinationer. Det er fx en meget positiv udvikling for Odense, at antallet af internationale besøgende stiger mærkbart. I et LinkedIn-indlæg fra februar 2023 skriver VisitOdense: ”Odense har i 2022 haft det bedste turismeår nogensinde. Odense har i 2022 haft 41 % flere overnattende gæster sammenholdt med 2021, og 15,2 % flere overnattende gæster end 2019, der er det sidste år uden påvirkning af Covid-19”.

Engelske besøgende i Odense har god mulighed for at forberede sig på besøget via de mange relevante hjemmesider, som VisitOdense har produceret. Det nye museum og omtale i *New York Times* har også en positiv indflydelse på engelsksprogede gæsters interesse for Odense.⁵⁹

Det kunne muligvis være relevant for VisitOdense at producere et gratis kort til digitalt download i stil med det, som den britiske illustratør Helen Cann har lavet for Charles Dickens’ London. Hun har håndtegnet et flot kort med relevant information, hvor Themsens udgør det strukturerende princip.⁶⁰

---

⁵⁸ De tre citater på punktform her er fra rapportens s. 5, tilgået 5.7.2023, https://www.visitdenmark.com/sites/visitdenmark.com/files/2020-08/Storbritannien_2020_1.pdf.

⁵⁹ <https://www.nytimes.com/interactive/2023/travel/52-places-travel-2023.html#odense>.

⁶⁰ <https://helencann.co.uk/a-walk-with-charles-dickens-the-literary-map-company>.

De fleste af Dickens' romaner udspiller sig i London. Og med dette kort kan fans af Dickens' romaner vandre rundt i London og finde de prægnante steder, hvor der sker noget bestemt i hans fiktive univers. Odense Å kunne fungere illustrativt på samme strukturerende måde, som Themsen gør for London. Med et sådant kort i hånden kunne engelsksprogede turister stå af toget og selv begynde deres opdagelse af H.C. Andersens Odense. Det ville også være oplagt at inkludere en QR-kode, der kunne give adgang til en oplæsning om de forskellige steder. Fx kunne engelske turister finde det interessant at lytte til Andersens ord om sin dåb fra selvbiografien, når de besøger Skt. Hans Kirke:

During the first day of my existence my father is said to have sat by the bed and read aloud in Holberg, but I cried all the time. "Wilt thou go to sleep, or listen quietly" it is reported that my father asked in joke; but I still cried on; and even in the church, when I was taken to be baptized, I cried so loudly that the preacher, who was a passionate man, said, "The young one screams like a cat!" which words my mother never forgot. A poor emigrant, Gomar, who stood as godfather, consoled her in the meantime by saying that the louder I cried as a child, all the more beautifully should I sing when I grew older.⁶¹

Og når de besøger Andersens barndomshjem, ville det være relevant at høre disse ord fra hans selvbiografi på engelsk:

In the year 1805 there lived here, in a small mean room, a young married couple, who were extremely attached to each other: he was a shoemaker, scarcely twenty-two years old, a man of a richly gifted and truly poetical mind. His wife, a few years older than himself, was ignorant of life and of the world, but possessed a heart full of love. The young man had himself made his shoemaking bench, and the bedstead with which he began housekeeping [...].⁶²

Our little room, which was almost filled with the shoemaker's bench, the bed, and my crib, was the abode of my childhood; the walls, however, were covered with pictures, and over the workbench was a cupboard containing books and songs; the little kitchen was full of shining plates and metal pans, and by means of a ladder it was possible to go out on the roof, where, in the gutters

---

⁶¹ Hans Christian Andersen, *The True Story of My Life: A Sketch* (London: Longman, Brown, Green, and Longmans, 1847), s. 2.

⁶² Andersen, *The True Story*, s. 2.

between and the neighbour's house, there stood a great chest filled with soil, my mother's sole garden, and where she grew her vegetables. In my story of the Snow Queen that garden still blooms.⁶³

I dette kapitels indledning fremgik nogle af de passager fra de første sider af selvbiografien, hvor Andersen omtaler Odense i forskellige sammenhænge. Også de ville være fine at bruge i lydformidling til engelske turister.

I en større sammenhæng kan der ikke være tvivl om, at H.C. Andersens forfatterskab mere end noget andet har formet englænderes syn på det danske landskab. Som det fremgår af det efterfølgende kapitel, har nogle af de første oversatte eventyrsamlinger fra 1846 titler som *A Danish Story-Book* og *Danish Fairy Legends and Tales*. De første læsere er således blevet opdraget i at tænke i forbindelser mellem eventyrenes fiktive landskabsskildringer og så de reelle danske. I 3. kapitel om illustrationer nævnes også et eksempel på, at den engelske illustratør Arthur Rackham besøgte Danmark, før han gik i gang med at illustrere Andersens eventyr. Han havde brug for at studere de danske landsbymiljøer og landskaber før han påbegyndte sit arbejde.

Da Mary Howitt i 1845 oversatte og udgav Andersens roman *O.T.* (1836), udvidede hun dens titel til: *O.T. or, Life in Denmark*. Derved spejler hun titlen i *The Improvisatore: or, Life in Italy*. Howitt og forlaget har sandsynligvis tænkt, at britiske læsere kunne være interesseret i at købe en bog af en kendt forfatter, der rummer beskrivelser af livet i Danmark. Hun oversatte også *Kun en Spillemand* (1837) til *Only a Fiddler* og udgav den i samme bind som *O.T. or, Life in Denmark*.

Som bekendt rummer disse to romaner mange topografiske beskrivelser af Danmark. Derfor har Andersens to romaner bidraget til at vække en interesse for det danske landskab og dets byer blandt engelske læsere. Således lyder Andersens omtale af Svendborg i begyndelsen af kapitel 5 i *Only a Fiddler*:

The town of Svendborg still bears the stamp of a little country-town of the last century; irregular houses, the upper stories of which protrude beyond the lower and rest upon isolated props, gable-ends which deprive the neighbour of all view at the side, broad flights of steps leading to the

---

⁶³ Andersen, *The True Story*, s. 3-4.

doorways, with stone or wooden benches placed on either side the door, are still every where to be found there.⁶⁴

Den engelske litterat Edmund Gosse (1849-1928) specialiserede sig i skandinavisk litteratur og besøgte blandt andet H.C. Andersen i København i 1870'erne. Det skriver han om i *Two Visits to Denmark 1872, 1874*. I 1872 besøger han Andersen i villaen Rolighed, hvor familien Melchior lod Andersen logere, når han havde lyst. Her taler Gosse med Andersen på dansk, og Andersen tager ham med ud på balkonen, hvor der var udsigt til Øresund: "He took me out into the balcony and bade me notice the long caravan of ships going by in the Sound below – 'they are like a flock of wild swans' he said – with the white towns of Malmö and Landskrona sparkling on the Swedish coast, and the sunlight falling on Tycho Brahe's island".⁶⁵ I 1874 er Andersen en døende mand: "I was infinitely shocked to see how extremely he had changed since I had found him so blithe and communicative, only two years before".⁶⁶

Grunden, til at Gosse her inddrages, er den, at han tydeligvis er optaget af det danske landskab. Og man kan argumentere for, at han er påvirket af Andersens eventyr- og romankunst, når han skildrer den. Gosse rejste med skib fra Als og skildrer sit møde med Valdemar Slot og Svendborg Sund således:

The scenery of Denmark, at its purest – and nowhere is it more exquisite than from Valdemar Castle to the further mouth of the Svendborg Sound – is built up on a system of infinite softness and sweetness. It consists of sinuous lines and modulated horizons, woods that now dip into the wave, now withdraw in curves to throw girdling shadows over lawn and meadow; a labyrinth of delicate waters that here wind in convoluted darkness, there spread a bosom of refulgence to the sky. The impression given by this characteristic elegance of the Danish landscape is fugitive, and difficult to seize. It consists in a complicated harmony of lines for ever shifting and dissolving, while, over it all, the polished lozenge of the beech-leaf, an heraldic sign incessantly recurrent, rules the composition in every variety of form and in every vicissitude of arrangement.⁶⁷

---

⁶⁴ Hans Christian Andersen, *Only a Fiddler! and O. T. or, Life in Denmark* I-III (London: Richard Bentley, 1845), bd. 1, s. 37.

⁶⁵ Edmund Gosse, *Two Visits to Denmark 1872, 1874* (London, 1911), s. 100.

⁶⁶ Gosse, *Two Visits*, s. 238.

⁶⁷ Gosse, *Two Visits*, s. 17-18.

Denne udenlandske glæde ved det danske kystlandskab og slotsarkitekturen, som Gosse her udtrykker, har H.C. Andersens forfatterskab været med til at lægge grunden til. I dokumentet *Fyn 2030*, som har samtlige fynske borgmestre som underskrivere, fremhæves det, at ”turismen integrerer mange elementer i den samlede oplevelse af Fyn – fra gode oplevelser i naturen til service og forplejning på hoteller, konferencecentre og ferieovernatningssteder. Derfor er en bæredygtig turisme en vigtig del af Fyn 2030”.⁶⁸ Man kunne muligvis udnytte dette forhold i turistmæssigt øjemed, at Andersens forfatterskab rummer betydningsfulde beskrivelser af både det fynske kystlandskab, den fynske natur og så selvfølgelig Odense, til at lave en helhedsfortælling, hvor turister inviteres til på bæredygtig vis at opleve den fynske natur i nær forbindelse med Andersens og andres forfatteres blik på og for det.

---

⁶⁸ *Fyn 2030*, tilgået 5.7.2023, <https://www.byregionfyn.dk/strategi-fyn/infrastruktur-mobilitet/fyn-2030>. Her findes et link til en pdf-fil med denne rapport. Citatet findes s. 16.

KAPITEL 2

H.C. Andersen og engelske forfattere, digtere og kritikere

Formålet med dette kapitel er at skabe en koncis og brugbar oversigt over nogle af de vigtigste engelske forfattere og kritikere, der har vist interesse for H.C. Andersens forfatterskab. Alle relevante navne er ikke medtaget – det ville overstige denne rapports format – men udvalget skulle gerne være forholdsvis dækkende for den store interesse, forfatterskabet er blevet tildelt af en række fremtrædende engelsksprogede forfattere, digtere og kritikere fra 1840'erne til nutiden.⁶⁹ Et overordnet perspektiv for kapitlet er, at Andersen primært er blevet forstået og fortolket som en udelukkende børnelitterær forfatter.

Historien om Andersens vej fra europæisk til global berømmelse begynder med de første engelske oversættelser. Elias Bredsdorff skriver om dem: ”H.C. Andersens egentlige gennembrud i England, det gennembrud, som gjorde ’Hans Andersen’ til ’a household word’ i England, og som gjorde ham til en klassiker i hele den engelsktalende verden, fandt sted i årene 1846-47, og hans berømmelse hviler stadig i alt væsentligt på de eventyr og historier, der udkom i engelsk oversættelse i den periode.”⁷⁰ Nedenfor er Bredsdorffs oversigt over de fem udgaver, der var udkommet før Andersens besøg i Storbritannien i sommeren 1847. De mange udgivelser viser, at Andersens eventyr vitterligt fik megen opmærksomhed fra engelske læsere på denne tid.

1. *Februar 1846: Wonderful Stories for Children*. Translated from the Danish by Mary Howitt. Chapman & Hall, London. 127 pp.
2. *Februar 1846: A Danish Story-Book*. Translated by Charles Boner. With numerous illustrations by the Count Pocci. Joseph Cundall, London.
3. *Maj 1846: Danish Fairy Legends and Tales*. [Translated by Caroline Peachey]. William Pickering, London. 197 pp.
4. *Juni 1846: The Nightingale, and other Tales*. Translated by Charles Boner. With numerous illustrations by the Count Pocci. Joseph Cundall, London. 174 pp.
5. *December 1846: The Shoes of Fortune, and other Tales*. [Translated by Charles Boner]. With four drawings by Otto Speckter, and other illustrations. Chapman & Hall, London [med årstallet 1847]. 168 pp.⁷¹

---

⁶⁹ Man kan bruge indekserne i Elias Bredsdorffs og Viggo Hjørnager Pedersens monografier til at finde eventuelle omtaler af en given engelsk forfatter eller kritiker.

⁷⁰ Elias Bredsdorff, *H.C. Andersen og England* (København: Rosenkilde og Bagger, 1954), s. 438.

⁷¹ Bredsdorff, *H.C. Andersen og England*, s. 438.

CONTENTS.

	PAGE
OLE LUCKOIE—THE STORY-TELLER AT NIGHT, . . .	5
THE DAISY	28
THE NAUGHTY BOY	37
TOMMELISE	42
THE ROSE-ELF	64
THE GARDEN OF PARADISE	74
A NIGHT IN THE KITCHEN	102
LITTLE IDA'S FLOWERS	108
THE CONSTANT TIN SOLDIER	124
THE STORKS	133

Figur 2.1. Wonderful Stories for Children, 1846, ved Mary Howitt, indholdsfortegnelse. New York Public Library, archive.org.

Når man studerer de forskellige indholdsfortegnelser til de første eventyroversættelser, bemærker man, at udgiverne ikke har været interesseret i at præsentere Andersens eventyr i kronologisk format. Snarere synes udvælgelsesprincippet – fx for den første ved Mary Howitt (fig. 2.1) – at have været, at de mest børnevenlige og populære skulle nyde forrang. Howitt kan have været særlig begejstret for ”Ole Lukøie” og valgt at placere den først. Hun har muligvis tænkt, at den kunne fungere godt som godnatlæsning for engelske børn i 1840’erne.

Elizabeth Browning (1806-61)

Elizabeth Browning var en yndet lyriker i samtiden og gift med Robert Browning, der betragtes som en af de væsentligste engelske digtere i den victorianske periode. De boede sammen i Rom fra 1846, hvor de i hendes sidste leveår i 1861 mødte og talte med H.C. Andersen. Hendes digt ”The North and The South” rundes af med en venskabelig reference til Andersen: ”The North sent therefore a man of men/ As a grace to the South;/ And thus to Rome came Andersen./ –

‘*Alas, but must you take him again?*’/ Said the South to the North”. Digtet er det sidste i samlingen *Last Poems*, der udkom posthumt i London i 1861.⁷²

John Ruskin (1819-1900)

John Ruskin var en meget betydningsfuld kunsthistoriker, essayist og forfatter, der i dag blandt andet er kendt for at være en af Marcel Prousts yndlingsforfattere. I 1841 skrev Ruskin et eventyr for børn, som i dag har klassikerstatus. Det hedder ”The King of the Golden River” og er skrevet i en smuk prosastil. Dog ønskede den unge Ruskin ikke at udgive eventyret før 1851, hvor han ifølge Stephen Prickett mente, at det kunne vinde indpas blandt læsere, da Ruskin havde bemærket Andersens store succes på det britiske bogmarked.⁷³

Lewis Carroll (1832-98)

Charles Lutwidge Dodgson skrev under navnet Lewis Carroll og er berømt for sine to børnelitterære klassikere *Alice’s Adventures in Wonderland* (1865) og *Through the Looking-Glass* (1871). Carrolls fiktive hovedperson, der bygger på hans venskab med den unge Alice Lidell (1852-1934), er den 7-årige Alice. De to bøgers narrative forløb udfolder sig som Alices drømmelandskaber, hvor Carroll konstant parodierer forskellige digte fra den litteratur, børn i den victorianske tid blev introduceret for af forældre og skolerne. Fx er digtet med førstelinjen ”’Will you walk a little faster?’, said a whiting to a snail” i kapitlet ”The Lobster-Quadrille” en parodi på Andersen-oversætteren Mary Howitts digt ”The Spider and the Fly” fra 1834, hvor første vers lyder: ”’Will you walk into my parlour?’, said the spider to the fly”. Selv om man kan argumentere for, at der findes reminiscenser af Andersens eventyr og historier i de to Alice-bøger – især i kapitlerne ”Looking-Glass House” og ”The Garden of Live Flowers” fra *Through the Looking-Glass*, er der ingen forskningsmæssig tradition for at sige, at Carroll i særlig grad var hverken påvirket eller optaget af Andersens eventyrverden.

George MacDonald (1824-1905)

Den skotske forfatter George MacDonald omtales ofte som en af fantasygenrens fædre. Det er især værker som *Phantastes: A farie Romance for Men and Women* (1858), *At the Back of*

---

⁷² Elias Bredsdorff har skrevet en artikel om emnet, ”Hans Christian Andersen and the Brownings”, i tidsskriftet *Scandinavica*, 1975, bd. 14, s. 135-39. Se også hans artikel i *Anderseniana 1956*, ”H.C. Andersen set med engelske øjne”, der er online tilgængelig. Tilgået 5.7.2023, <https://museumodense.dk/artikler/h-c-andersen-set-med-engelske-oejne/>.

⁷³ Stephen Prickett, *Victorian Fantasy* (Waco: Baylor University Press, 2. udg., 2005), s. 64.

the North Wind (1871) og *The Princess and the Goblin* (1872), der sikrede ham læsere og berømmelse. Den engelske børnelitteraturforsker Julia Biggs har i en artikel foreslået, at den personificerede nordenvind i udgivelsen fra 1871 er en gendigtning af Gerdas antagonist: ”George MacDonald rewrote the figure of the Snow Queen as the beautiful yet mysterious and occasionally threatening figure of North Wind in *At the Back of the North Wind* (1871).”⁷⁴ Biggs argument er, at MacDonald påbegynder gendigtningen af ”Sneedronningen” inden for fantasygenren, der i det 20. århundrede fortsættes af C.S. Lewis og Philip Pullmann (se nedenfor).

Andrew Lang (1844-1912)

Den skotske forfatter, forsker og kritiker Andrew Lang fik mange læsere til sin serie af eventyrantologier, som blev navngivet efter diverse farver. Der udkom i alt tolv.⁷⁵ Første bog var *The Blue Fairy Book* (1889). I *The Yellow Fairy Book* fra 1894 findes en del Andersen-eventyr: ”Big Claus and Little Claus”, ”The Swineherd”, ”The Princess on the Pea”, ”The Tinder-box”, ”Thumbelina”, ”The Nightingale”, ”The Steadfast Tin-soldier”, ”Blockhead-Hans: an Old Story Retold” og ”The Darning-needle”. Eventyrforskeren Andrew Teverson har aktualiseret Lang og blandt andet udgivet et udvalg af nogle af Langs vigtigste kritiske tekster: *The Edinburgh Critical Edition of the Selected Writings of Andrew Lang I-II* (2015).

Edmund Gosse (1849-1928)

Edmund Gosse var en engelsk litterat og *man of letters*, der kendte mange af de vigtigste engelske forfattere og digtere i sin tid. Han er kendt i H.C. Andersen-forskningen for sine omtaler af sine to møder med H.C. Andersen i *Two Visits to Denmark in 1872, 1874*. Elias Bredsdorff har udgivet brevsamlingen *Sir Edmund Gosse's Correspondence with Scandinavian Writers* (1960), der viser, hvor omfattende et netværk Gosse havde i de nordiske lande. Bredsdorff indleder samlingen med en grundig introduktion til Gosses engagement i skandinavisk litteratur. I Bredsdorffs *H.C. Andersen og England* findes s. 294-313 al nævneværdig information om Gosse og Andersen.

---

⁷⁴ Julia Biggs, ”A Liberating Imagination: Andersen in England”, *Marvels & Tales: Journal of Fairy-Tale Studies* 20, nr. 2 (2006): s. 191.

⁷⁵ På Wikipedia findes et opslag om Langs antologier, tilgået 5.7.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Lang-%27s_Fairy_Books.

Oscar Wilde (1854-1900)

Irske Oscar Wilde var en fascinerende skikkelse og forfatter i slutningen af 1800-tallet, der var med til at definere den engelsksprogede dekadente litteratur som en væsentlig retning i tiden. Hans roman *The Picture of Dorian Gray* (1890) og hans dramatiske værk *The Importance of Being Ernest* (1895) hører til hans mest kendte. Wilde skrev også eventyr, der blev samlet i to udgivelser: *The Happy Prince and Other Tales* (1888) og *A House of Pomegranates* (1891). Wilde-forskere har interesseret sig for brug af og referencer til Andersen blandt Wildes eventyr, se fx Regina Puleo: ”Altruism and Redemption in the Fairy Tales of Hans Christian Andersen and Oscar Wilde”, *The Wildean: A Journal of Oscar Wilde Studies*, nr. 32 (januar 2008), s. 78-87.

Robert Nisbeth Bain (1854-1909)

Robert Nisbeth Bain var en historiker med ansættelse ved British Museum. Han var kendt i samtiden for sine mange og store sprogkundskaber. Han specialiserede sig i nordisk og russisk historie og oversatte eventyr, blandet andre *Fairy Tales and Stories by Hans Christian Andersen* (1900) på i alt 315 s. Han skrev også en biografi *Hans Christian Andersen: A Biography* (1895), som Elias Bredsdorff kalder for grundig og forstandig.⁷⁶ Her finder man blandt andet et kapitel om Andersens besøg i England, som er et af de første akademiske bidrag til denne rapports emne.

J.M. Barrie (1860-1937)

J.M. Barrie skabte med det dramatiske stykke *Peter Pan; or, the Boy Who Wouldn't Grow Up* (1904) og romanen *Peter and Wendy* (1911) en af de mest indflydelsesrige skikkelser i moderne børnelitteratur. I en monografi af Rosalind Ridley, *Peter Pan and the Mind of J. M. Barrie: An Exploration of Cognition and Consciousness* (2016), findes der flere referencer til H.C. Andersen.

Frederick Joseph Harvey Darton (1878-1936)

Litteraten og forlæggeren Frederick Darton udgav i 1932 en litteraturhistorie om den engelske børnelitteratur, der har klassikerstatus i børnelitteraturforskningen. Da Darton når til 1846 – året for de første eventyroversættelser af Andersen til engelsk – skriver han, at de engelske

---

⁷⁶ Bredsdorff, *H.C. Andersen og England*, s. 625.

læsere var klar til at læse danskeren: "England was certainly ripe for the work, and it blended successfully for the first time and for all time the strains of fantasy and folk-lore. Andersen's tales contain both elements in a pure state [...] now there was added the recognition that it was lawful, and even praiseworthy, to invent and release fantasy, and to circulate folk-lore itself."⁷⁷

D.H. Lawrence (1885-1930)

D.H. Lawrence var en engelsk roman- og novelleforfatter, der voksede op i kulminebyen Eastwood, Nottinghamshire. Faren arbejdede som minearbejder. Nogle af Lawrences første romaner og noveller handler netop om familier, hvor faren arbejder i minerne. En af de mest berømte er novellen "Odour of Chrysanthemums", der har en kompliceret publikationshistorie. Novellen findes i en original version fra 1910, hvoraf nogle passager blev redigeret bort, da den blev publiceret første gang i *The English Review* (1911). Senere blev den optaget i novellesamlingen *The Prussian Officer and other Stories* (1914). Novellen følger moren Elizabeth Bates, der har to små børn. De venter alle tre på, at manden vender tilbage fra arbejdet i minerne. Hun er gravid og føler vrede over, at manden – gætter hun på – er havnet i et drikkelag i stedet for at komme hjem. Novellen slutter med, at mandens lig bliver bragt indenfor i deres hus, da han er omkommet i en ulykke i minen. Novellen er meget berømt for dens psykologiske portræt af moren, der på ganske kort tid finder frem til nogle komplekse sandheder om deres forhold. I den første version, der altså aldrig blev publiceret, læser moren højt for børnene fra H.C. Andersens "Grantræet" (1844). Det er en af de passager, der blev redigeret bort ved publikationen i 1911.⁷⁸ I et receptionshistorisk perspektiv er det interessant at se, at H.C. Andersen er en del af den engelske kulminearbejderklassens læsekultur i begyndelsen af det 20. århundrede.

Katherine Mansfield (1888-1923)

Katherine Mansfield var en newzealandsk forfatter, der rejste til London i 1903 og blandt andet i 1910'erne var på venskabelig fod med D.H. Lawrence. I dag betragtes hun – især for sin novellekunst – som en meget væsentlig modernistisk forfatter. Hun blev nyoversat til dansk i 2017 med titlen *Havefesten og andre noveller*. Flere steder udtrykker Mansfield begejstring for

---

⁷⁷ Frederick Darton, *The Story of English Children's Books in England: Five Centuries of Social Life* (Cambridge University Press, 1932, 3. udg., 1982), s. 240.

⁷⁸ For dette emne se Bryan Rivers, "'No meaning for anybody': D. H. Lawrence's use of Hans Christian Andersen's 'The Fir Tree' in the original version of 'Odour of Chrysanthemums' (1910)", *Notes and Queries* (2014): s. 114-16.

H.C. Andersen, og man kan også spore en påvirkning i nogle af novellerne. Det kan man læse om i Gerri Kimbers *Katherine Mansfield: The Early Years* fra Edinburgh University Press 2016.

Signe Toksvig (1891-1983)

Signe Toksvig flyttede tidligt i livet med sin familie til USA, hvor hun forfulgte en akademisk-humanistisk uddannelse. I 1918 blev hun gift med den irske litterat Francis Hackett (1883-1962).⁷⁹ De flyttede til Irland og Europa og sidst i livet til Danmark. Lis Pihl har skrevet et godt portræt af Toksvig i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, hvor hun blandt andet nævner, at i ”1920’erne skrev Signe Toksvig regelmæssigt i *The American-Scandinavian Review*, fx om den nyeste danske litteratur, og i 1924 om verdens første kvindelige minister Nina Bang, som hun havde skaffet sig interview med under et Danmarksbesøg”.⁸⁰ I 1933 udgav Toksvig, der var vant til at skrive for et internationalt publikum, biografien *The Life of Hans Christian Andersen* på Macmillan and Co, London. I forordet nævner hun de danske Andersen-forskere, hvis arbejde hun bygger videre på.

C.S. Lewis (1898-1963)

C.S. Lewis’ Narnia-serie er blevet en verdensomspændende fantasy-succes. Julia Briggs argumentterer for – og mange andre har også set ligheder mellem Andersens snedronning og Lewis’ onde heks – at Lewis på linje med MacDonald er inspireret af den danske eventyrdigter: ”MacDonald’s most famous disciple, C. S. Lewis, transformed Andersen’s icy Queen of reason into the evil White Witch, who, in *The Lion, the Witch, and the Wardrobe* (1950), abducts Edmund and carries him off in her sleigh. Instead of freezing him with a kiss (as the Snow Queen had done), she poisons him with enchanted Turkish delight (a confection that look a little like ice dusted with snow).”⁸¹

G.K. Chesterton (1874-1936)

G.K. Chesterton er stadig i dag kendt for at være en indsigtfuld litterat, især i sine mange skrifter om Charles Dickens. I et mindre kendt værk, *The Crimes of England* fra 1915, i slutningen af kapitlet ”Hamlet and the Danes” beklager Chesterton, at Storbritannien ikke

---

⁷⁹ Wikipedia, tilgået 5.7.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Francis_Hackett.

⁸⁰ *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, tilgået 5.7.2023, https://kvindebiografiskleksikon.lex.dk/Signe_Toksvig.

⁸¹ Biggs, ”A Liberating Imagination”, s. 191.

forsvarede og hjalp Danmark, da det blev invaderet af Bismarck og Preussen i 1864. Chestertons antityske polemik er affødt af, at Chesterton skriver værket, da 1. verdenskrig er undervejs. I det nævnte kapitel falder Chestertons særprægede hyldest til H.C. Andersen, der ifølge Chesterton blev modtaget af victorianske 1800-talslæsere som deres egen:

[...] the English of that Victorian epoch had found their freshest impression of the northern spirit of infancy and wonder in the works of a Danish man of genius, whose stories and sketches were so popular in England as almost to have become English. Good as Grimm's Fairy Tales were, they had been collected and not created by the modern German; they were a museum of things older than any nation, of the dateless age of once-upon-a-time. When the English romantics wanted to find the folk-tale spirit still alive, they found it in the small country of one of those small kings, with whom the folk-tales are almost comically crowded. There they found what we call an original writer, who was nevertheless the image of the origins. They found a whole fairyland in one head and under one nineteenth-century top hat. Those of the English who were then children owe to Hans Andersen more than to any of their own writers, that essential educational emotion which feels that domesticity is not dull but rather fantastic; that sense of the fairyland of furniture, and the travel and adventure of the farmyard.⁸²

Chesterton omtale understreger Salman Rushdies pointe om, at Andersen både rummer det romantiske og det moderne og denne dobbelthed er central, når man skal forstå H.C. Andersens verdenslitterære betydning.

E.V. Lucas (1898-1938)

Den mindre kendte forfatter E.V. Lucas sammenligner i *Twixt Eagle and Dove* (1918) Walter Scott med H.C. Andersen og kalder sidstnævnte for den sande nordiske troldmand:

I would apply to Hans Andersen rather than Scott the term "The Wizard of the North"; because whereas Scott took men and women as he found them, the other, with a touch for his wand, rendered inhuman things – furniture, toys, flowers, poultry – instinct with humanity. He knew actually how everything would behave; he knew how a piece of coal talked, and how a nightingale. He did not merely give speech to a pair of scissors, he gave character too. This was one of his greatest triumphs. He discerned instantly the relative social positions of moles and

---

⁸² G.K. Chesterton, *The Crimes of England* (London: Cecil Palmer & Hayward, 1915), s. 106-07.

mice, bulls and cocks, tin soldiers and china shepherdesses. He peopled a new world, and, having done so, he made every incident in it dramatic and unforgettable. He brought to his task of amusing and awakening children gifts of humour and irony, fancy and charm, the delicacy of which will probably never be surpassed.⁸³

Ligesom Chesterton finder også Lucas, at Andersens største originalitet er hans besjæling af diverse ting og genstande i de fortællinger, der i dag er tradition for at kalde tingseventyr.

James Joyce (1882-1941)

I den irske forfatters James Joyces sidste og svært tilgængelige værk *Finnegans Wake* (1939) finder man i fjerde kapitel en sætning, hvor der umiskendeligt refereres til H.C. Andersens danske navn "reads the charms of H. C. Endersen all the weeks of his evenin and the crimes of Ivaun the Taurrible every strongday morn".⁸⁴ Hvem er det, som læser H.C. Andersen alle ugers aftener og historiske værker om Ivan den Grusomes forbrydelser hver morgen? Romanens fortællere refererer konstant til romanens hovedperson H.C. Earwicker. Det er også hans specielle læsevaner, som her belyses. For Joyce, der kunne læse dansk og var særdeles velbevandret i nordisk litteratur og mytologi, var H.C. Andersen givetvis også charmerende læsning.

Walter de la Mare (1873-1956)

Den engelske lyriker og børnebogsforfatter Walter de la Mare har i værket *Pleasures and Speculations* (1940) samlet en række artikler, blandt andet artiklen "Hans Christian Andersen", hvor han sonderer i Andersens biografi og eventyr og kommenterer nogle samtidige Andersenoversættelsers kvalitet.

Nesca Robb (1905-76)

Den irske lyriker og kunsthistoriker Nesca Robb har i *Four in Exile* (1948) udgivet fire essays om henholdsvis A.E. Housman, Giacomo Leopardi, Christiana Rossetti og H.C. Andersen.

W.H. Auden (1907-73)

Den indflydelsesrige britisk-amerikanske digter W.H. Auden skrev en introduktion til *Tales of Grimm and Andersen*, udvalgt af Frederick Jacobi, fra The Modern Library, New York (1952).

---

⁸³ E.V. Lucas, *Twixt Eagle and Dove* (London: Methuen & Co, 1918), s. 37-38.

⁸⁴ James Joyce, *Finnegans Wake* (London: Faber & Faber Limited, 1939), s. 138.

Michael Redgrave (1908-85), Laurence Olivier (1907-89), John Gielgud (1904-2000)

Nogle af de vigtigste mandlige engelske skuespillere i det 20. århundrede har indspillet oplæsninger af bestemte Andersen-eventyr. Man kan søge på disse navne i sammenhæng med Andersens i Spotify, Apple Music osv. og finde frem til optagelserne.

Naomi Lewis (1911-2009)

Den engelske forfatter og dyrerettighedsforkæmper Naomi Lewis var passioneret i sin kærlighed til H.C. Andersen. Julia Biggs nævner i sin artikel, at hun lærte dansk for kunne læse Andersen.⁸⁵ Hun oversatte og udgav en del eventyr i samarbejde med forskellige samtidige engelske og amerikanske illustratører. Man kan finde en oversigt over dem på Wikipedia.⁸⁶

Philip Pullman (f. 1946)

Forfatteren Philip Pullman er kendt for sin fantasytrilogi *His Dark Materials* (1995-2000), hvor første bind hedder *Northern Lights* (1995). Julia Biggs argumenterer for, at Pullman i traditionen fra C.S. Lewis har "Sneedronningen" som afgørende forlæg: "Philip Pullman [...] reworked the story of 'The Snow Queen' in *Northern Lights* [...] another tale of a small boy who is abducted and carried off to the North by a mysterious woman. In this late twentieth-century version, the Queen's ice palace has become the concentration camp at Bolvangar where sadistic experiments on children's souls are conducted. Gerda, the warmhearted little girl who is loved by everyone she encounters, has become Lyra Silvertongue, and the Snow Queen is transformed into the worldly Mrs. Coulter."⁸⁷ På den måde ser Biggs "Sneedronningen" som fundamental for udviklingen af den engelske fantasytradition fra George MacDonald over C.S. Lewis til Philip Pullman.

Louise O'Neill (f. 1985)

Den irske forfatter Louise O'Neill er et kendt navn indenfor genren YA-litteratur (Young Adult fiction). I romanen *The Surface Breaks: A reimaging of The Little Mermaid* (2018) er hendes brug af "Den lille Havfrue" som vigtig inspiration tematiseret i titlen. I et interview med *The Irish Times* fra 2018 siger forfatteren: "I realised that there was so much to work with there.

---

⁸⁵ "Several of Andersen's English admirers from the present day (among them, M. R. James, Naomi Lewis, and Brian Alderson) have learned Danish from a desire to read what he actually wrote." (Biggs, "A Liberating Imagination", s. 183).

⁸⁶ Wikipedia, tilgået 5.7.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Naomi_Lewis.

⁸⁷ Biggs, "A Liberating Imagination", s. 191.

Within that I wanted to hew as close as I could to his version. I was surprised by how dark it is, particularly from a feminist perspective as the Sea Witch candidly tells the Little Mermaid that her body will be a more valuable asset in attracting the attention of the Prince than her voice.”⁸⁸ O’Neill positionerer sig på den måde i kontrast til Disney-koncernens glansbillede af den lille havfrue i tegnefilmen fra 1989 som en mere autentisk arvtager til de mere negativt ladede aspekter af Andersens originale fortælling.

I den ovenstående kortlægning er primært medtaget forfattere, hvor H.C. Andersens betydning er konkret og eksplicit. Julia Biggs præsenterer i sin artikel et anderledes omfattende litteraturhistorisk argument for Andersens kolossale betydning for engelsk børnelitteratur:

What Andersen contributed supremely to English writing for children is, of course, that vein of fantasy and imaginative invention that is often regarded as peculiarly English and that constitutes its peculiar strength – the tradition that unites writers as different as Roald Dahl and J. K. Rowling, James Barrie and Rudyard Kipling, Kenneth Grahame and A. A. Milne, J. R. R. Tolkien, C. S. Lewis, Alan Garner, and Philip Pullman. The fantasy writing of the *märchen* had flourished in Germany between 1770 and 1830, reaching Britain through the transitional figure of Andersen rather than through its original authors. Once established, it left its own indelible mark, while remaining largely confined to writing for children. It is impossible to think of the tradition of children’s literature without William Makepeace Thackeray’s *The Rose and the Ring*, Charles Kingsley’s *The Water-Babies*, Lewis Carroll’s *Alice* books, or George MacDonald’s *The Princess and the Goblin* without Oscar Wilde’s *The Happy Prince* or the drily humorous voices of E. Nesbit and Beatrix Potter, yet would any of these have been written as they were without Andersen’s liberating intervention? Britain had closed its doors against the disturbing (if occasionally ”precious”) genre of the *märchen*; Andersen opened them again from the nursery, and from that point of relative security (as a niche market), he let in fantasy in a wide range of shapes and forms.⁸⁹

Biggs – der døde i 2007 i en alder af 62 år⁹⁰ – kan have ret i, at Andersen har denne overordnede betydning for den engelske børnelitteratur. Og man kan både se, at Andersens eventyr og historier konstant bliver adapteret, men at der også stadig er et væsentligt behov – jf. fx Naomi

---

⁸⁸ *The Irish Times*, tilgået 7.8.2023, <https://www.irishtimes.com/culture/books/witches-mermaids-and-masturbation-louise-o-neill-on-her-new-novel-for-teenagers-1.3612695>.

⁸⁹ Biggs, ”A Liberating Imagination”, s. 186-87.

⁹⁰ Se nekrolog i *The Guardian*, tilgået 5.7.2023, <https://www.theguardian.com/news/2007/aug/30/guardianobituaries.booksobituaries>.

Lewis' mange oversættelser – for at læse Andersens originale eventyr. Man ser fx også i faglitteratur, der beskæftiger sig med curriculum for engelske skoleelever, at Andersen stadig anbefales som læsning. I *Children's Literature in Primary Schools* (2016) har David Waugh, Sally Neaum og Rosemary Waugh fx inkluderet et appendiks, hvor de anbefaler "Seventy-Five Books" for engelske skoleelever. Her anbefaler de, at elever får lov til at stifte bekendtskab med Andersens eventyr i ikkeadapteret form:

Andersen's stories have contributed so much to the heritage of British childhood reading that their inclusion needs no explanation. Every child should have the chance to read the original, unDisneyfied telling of such stories as Andersen's *The Little Mermaid* and *The Snow Queen*, as well as the lesser-known tales. Poignancy and even sadness are elements in these stories, reflecting Andersen's own unfulfilled life, but the stories in their original versions are the richer for it.⁹¹

---

⁹¹ David Waugh, Sally Neaum og Rosemary Waugh, *Children's Literature in Primary Schools* (SAGE Publications Ltd., 2016), upagineret.

KAPITEL 3

Britiske H.C. Andersen-illustratorer

Formålet med dette kapitel er at fremstille og diskutere den høje æstetiske kvalitet, som findes i britiske H.C. Andersen-illustrationer i perioden 1870-1930. Perioden omtales i britisk sammenhæng ofte som en guldalder for børnebogsillustrationer, fx i et værk som Richard Dalbys *The Golden Age of Children's Book Illustration* (1991). Blandt illustrerede forfattere og digtere løber H.C. Andersen med en overvældende stor del af opmærksomheden fra de bedste britiske illustratorer. Derfor er periodens illustrationer også særligt interessante at arbejde med, men det betyder også, at diskussionen og eksemplerne i nærværende kapitel kun udgør en lille del af den imponerende samlede produktion. Kapitel 3 er også relevant i en odenseansk sammenhæng, da Museum Odenses Richard Klein-samling – som omtalt i det efterfølgende kapitel – rummer måske verdens bedste samling af britiske Andersen-guldalderillustrationer. På den måde har ønsket med dette kapitel også været, at det potentielt kunne fungere som et inspirationskatalog for en mulig fremtidig udstilling af dette materiale og/eller en digital tilgængeliggørelse af det.

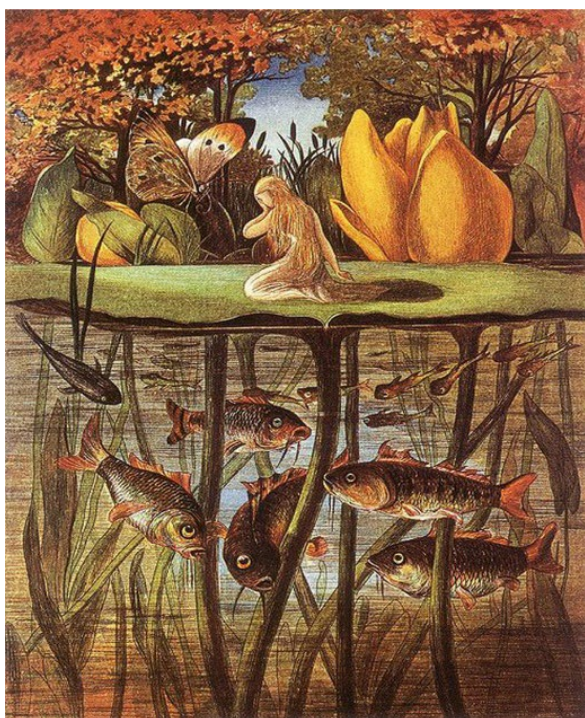

*Figur 3.1. Eleanor Vere Boyle:
Beauty and the Beast, 1875.
Wikimedia Commons.*

Eleanor Vere Boyle (1825-1916)

Eleanor Vere Boyle er mest berømt for sine illustrationer af det franske eventyr ”Skønheden og udyret” i udgaven *Beauty and the Beast: An Old Tale New-Told, with Pictures* fra Sampson Low, Marston, Low, and Searle, 1875 (se ovenfor, fig. 3.1). Boyles illustrerede udgave af et udvalg af H.C. Andersens eventyr rangerer også højt i den kunsthistoriske værdsættelse af hendes værk. Fx omtaler Russell Ash og Bernhard Higton Boyle som en slags grundlægger af en britisk tradition for Andersen-illustrationer af distinkt høj æstetisk kvalitet: ”Other editions containing simple woodcuts appeared in the 1860s, generally of unmemorable quality, until the arrival of Eleanor Vere Boyle. Inspired by the Pre-Raphaelites, ’E.V.B.’, as she signed herself, became one of the leading mid-Victorian female book illustrators and turned to Andersen’s work in 1872, producing a dozen striking woodcuts designed to be hand-coloured.”⁹²

Den store overraskelse blandt Boyles H.C. Andersen-illustrationer i *Fairy Tales by Hans Christian Andersen* (S. Low, Marston, Low, and Searle, 1872) er to til ”Tommelise”. Et af de dominerende motiver i prærafaelitisk kunst er portrættet af en kvinde, der er hensunken i egne tanker. Man ser skønheden omfavne udyret, mens hun stirrer frem for sig og er ulykkelig over uhyrets skæbne. Tommelise, til gengæld, sidder alene på sin åkande og er fortvivlet, mens den naturlige verden folder sig ud i vidunderlige farver omkring og under hende (fig. 3.2).

Figur 3.2. Eleanor Vere Boyle: Thumbelina, 1872. Wikimedia Commons.

⁹² Russell Ash og Bernhard Higton, *Fairy Tales from Hans Christian Andersen* (London: Pavillon Books Limited, 1992), s. 9-10.

Det er tydeligt, at Boyle søger at hæve sine illustrationers kunstfærdighed ved at give dem en malerisk kvalitet. I det andet billede ser man Tommelise ankomme til sin udkårne på ryggen af en svale med en baggrund, der er inspireret af prærafaelitternes dyrkelse af den tidlige italienske renessances landskabsmaleri. Prinsen med flotte lysegrønne vinger rækker – i tilbagelænet stil – hånden ud for at modtage hende (fig. 3.3).

Figur 3.3. Eleanor Vere Boyle: Thumbelina, 1872. Wikimedia Commons.

Vi har en kilde til H.C. Andersens egen reaktion på Boyles illustrationer. I et brev til Horace Scudder fra den 10. december 1871 skriver han: ”I London er udkommet paa Samson Lows Forlag 8 Fairy Tales by Hans Christian Andersen! det er et Pragtværk, som dette er endnu aldrig før nogen Bog af mig blevet udstyret. Billederne ere givne i Farve-Tryk, ret til at skinne ind i Barneøine, men kunstnerisk Betydning kan jeg ikke tillægge dem, det er Farvepragten og Forgyldningen som er det rigeste. Min danske Boghandler Reitzel har kjøbt et Exemplar af denne dyre Bog og foræret mig.”⁹³ Der er ikke noget, der tyder på, at Andersen har kendt til Eleanor Vere Boyle. Men Andersens vurdering er ikke retfærdig. Der er – i hvert fald i de to omtalte eksempler fra ”Tommelise” – tale om indlevende og vellykkede illustrationer.

⁹³ Brevbasen, H.C. Andersen Centret, tilgået 5.7.2023, <https://andersen.sdu.dk/brevbase/brev.html?bid=14616>.

Helen Stratton (1867-1961)

Engelske Helen Stratton er ligesom Boyle en af de mange kvindelige kunstnere i den britiske guldalderperiode for børnebogsillustrationer. Stratton er en del af den nye art nouveau-bølge i europæisk kunst og illustrerer mange Andersen-udgivelser i de første årtier af 1900-tallet. Hendes farveillustrationer til ”Den lille Havfrue” er bemærkelsesværdige, men de første i sort og hvid er også af høj kvalitet. Udgivelsen *The Fairy Tales of Hans Christian Andersen* (Truslove, Hanson and Comea, 1899) rummer mange af Strattons mest berømte Andersen-illustrationer (fx fig. 3.4).

Figur 3.4. Helen Stratton *The Little Mermaid*, 1899. *Wikimedia Commons*.

En ”todimensional, bølgende og bevægende linjeornamentik”,⁹⁴ som er karakteristisk for art nouveau, finder her et flot udtryk. Den lille melankolske havfrue omslutter beskyttende den bevidstløse prins med både sin favn og hale mod de store bølger.

Maxwell Armfield (1881-1972)

Engelske Maxwell Armfield havde rødder i den indflydelsesrige Arts & Craft Movement, hvis danske pendant kaldes skønvirke. Hans illustrationer til *Faery Tales from Hans Andersen*

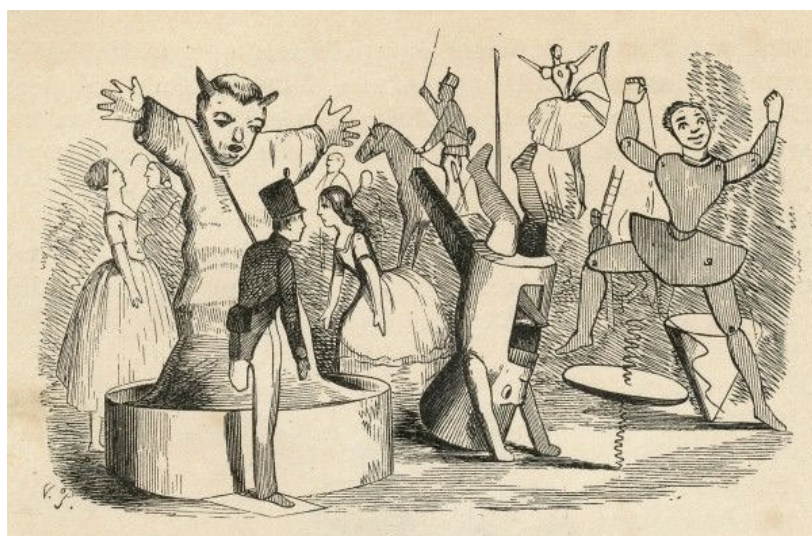
---

⁹⁴ Mirjam Gelfer-Jørgensen: *art nouveau* i *Den Store Danske* på lex.dk, tilgæet 7.8.2023, https://denstoredanske.lex.dk/art_nouveau.

(London: J.M. Dent & Co.; New York: E.P. Dutton, 1910) hører også til noget af det bedste i britisk H.C. Andersen-illustrationskunst. Andersens eventyr bliver af Armfield udlagt visuelt på egensindige og udfordrende måder. Fx er Armfields illustration til "Den standhaftige Tinsoldat" (fig. 3.5) mesterlig og adskiller sig radikalt fra Vilhelm Pedersens klassiske version fra 1857 (fig. 3.6).

*Figur 3.5. Maxwell Armfield:
The Steadfast Tinsoldier,
1910. Wikimedia Commons.*

*Figur 3.6. Vilhelm Pedersen:
Den standhaftige Tinsoldat,
1857. Museum Odense.*

Mens Pedersen zoomer ind på legetøjet og deri følger Andersens eventyr, hvor de legende børn trænges fuldstændig i baggrunden i fortællingens forløb, fastholder Armwell børnenes leg som en central del af scenen. I højre forgrund ser man øverst en Rapunzel-figur med sit lange hår, der løber ned langs tårnets ene side. Og i venstre side af illustrationen ser man to piger, der er fuldt beskæftigede med at lege. Pigen, som stirrer på beskueren, giver billedet en lettere foruroligende karakter, der harmonerer godt med dette eventyr, der som bekendt ikke ender lykkeligt – i modsætning til eventyret om Rapunzel, der jo får sin prins til sidst.

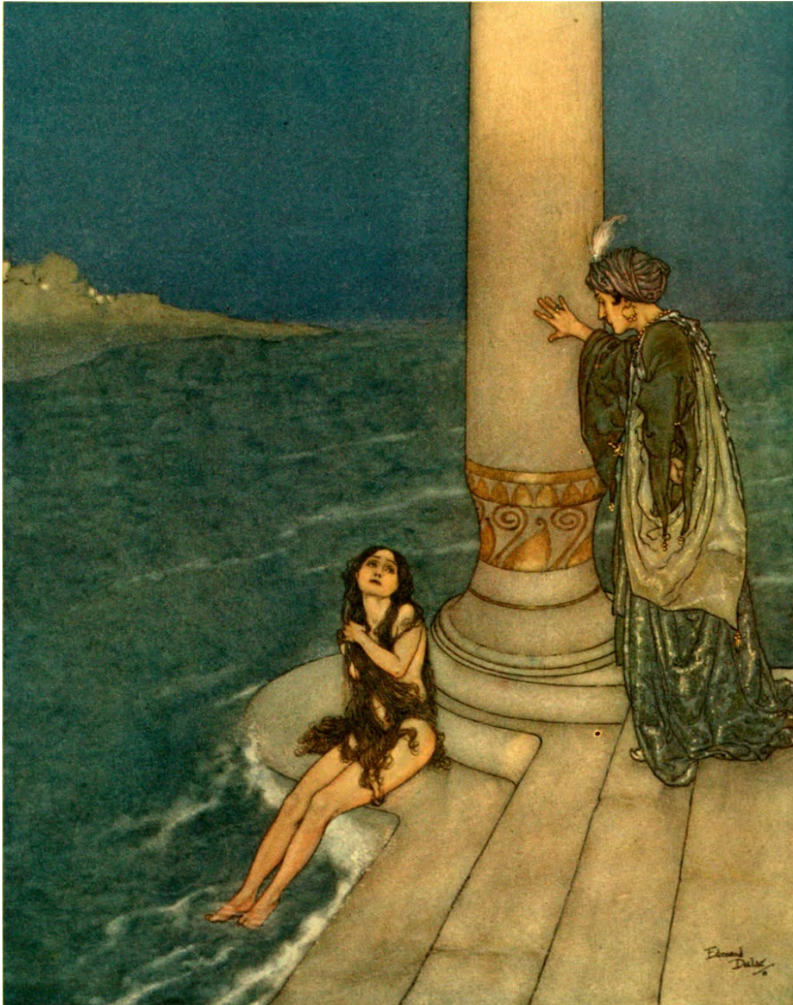
Edmund Dulac (1882-1953)

Fransk-britiske Edmund Dulac (1882) er et af de største navne i europæisk illustrationskunst, og hans illustrationer til *Stories from Hans Christian Andersen* (Hodder & Stoughton, 1911) har klassikerstatus. Udgivelsen var en del af de dyre deluxe-udgaver af illustrerede eventyr, som var på mode på det britiske bogmarked i årene før 1. verdenskrig. Dulac er kendt for sin orientalske og farverige illustrationskunst, der i traditionen fra Boyle får et malerisk præg. Hans illustration til ”Prinsessen på Ærten”, hvor hovedpersonen befinder sig på toppen af sine mange madrasser, har ikonisk status og har inspireret mange illustratører siden hen (fig. 3.7).

Figur 3.7. Edmund Dulac: The Princess on the Pea, 1911. Wikimedia Commons.

Dulacs portræt af den lille nøgne havfrue, der afkøler sine nyerhvervede menneskefødder, der smerter ufatteligt meget, mens hun stirrer lidende på den oprejste prins, er også med rette berømt (fig. 3.8.).

Figur 3.8. Edmund Dulac: The Little Mermaid, 1911. Wikimedia Commons.

Dulac er i dialog med et af de mest berømte prærafaelitiske værker, John Everett Millais' portræt af Shakespeares Ophelia fra 1851-52 (fig. 3.9), når han portrætterer den lille havfrue, der forventer at blive omdannet til havskum (fig. 3.10).

Mens Ophelia ligger i vandets overflade og holdes oppe af tøjet i nogle korte øjeblikke med åbne øjne og synger sange i sit vanvid, er den lille havfrue ude på det åbne hav i live og ligger med lukkede øjne og venter på tilintetgørelsen, der ikke kommer. Dulacs illustration er et godt eksempel på, hvordan mange illustratører i denne tid bruger motiver fra billedkunsten som klangbund.

*Figur 3.9. John Everett Millais:
Ophelia, 1851-52. Wikimedia
Commons.*

*Figur 3.10. Edmund Dulac:
The Little Mermaid, 1911.
Wikimedia Commons.*

Kay Nielsen (1886-1957)

Selv om Kay Nielsen var dansker, giver det alligevel mening at medtage ham her, da hans Andersen-illustrationer kom på engelske forlag. Han tilhører den udvalgte skare af de mest berømte Andersen-illustratorer sammen med Edmund Dulac og Arthur Rackham. I sin senere karriere blev han en del af Disney-imperiet, der kun i minimal grad udnyttede hans meget store talent. Nielsens kunst passede simpelthen ikke godt ind i Walt Disneys æstetik. Nielsen var stærkt påvirket af Aubrey Beardsleys dekadente stil, men formåede alligevel at finde sin helt egen nordiske noir-æstetik. Nielsens storhedstid som illustratør var i 1910'erne og 20'erne, hvor han var bosiddende i London og lavede illustrationer til to deluxe-udgaver: dels et udvalg af de norske folkeeventyr, som Asbjørnsen og Moe indsamlede, med titlen *East of the Sun and West of the Moon* (Hodder & Stoughton, 1914) (fig. 3.11), dels hans Andersen-udgave, der kom et årti senere, *Fairy Tales by Hans Andersen* (Hodder & Stoughton, 1924). I Nielsens illustration til "Fyrtøiet" ser man Børsens snoede tårnspir i baggrunden (fig. 3.12).

Figur 3.10. Kay Nielsen: East of the Sun and West of the Moon, 1914.
Wikimedia Commons.

Figur 3.11. Kay Nielsen: The Tinder Box, 1924. Wikimedia Commons.

The Kendra and Allan Daniel Collection på Museum of Fine Arts i Boston har i dag mange af Kay Nielsens originale tegninger og illustrationer. Meghan Melvin, der er kurator for museet, har skrevet en indsigtfuld monografi om Kay Nielsen, *Kay Nielsen: An Enchanted Vision* fra 2021 (Museum of Fine Arts, Boston).

Harry Clarke (1889-1931)

Harry Clarke var en irsk kunstner, der var en bærende del af den irske Arts & Crafts Movement. Han udfoldede sig både som bogillustrator og som kunstner i den særlige genre, hvor især kirkelige rum udsmykkes med glasmalerier. Det er en kunstnerisk tradition, der går tilbage til den europæiske middelalder. Mest berømt er glasmalerierne i katedralen i Chartres i Frankrig, som Clarke besøgte tidligt i sin karriere. Clarkes første store illustrationsbog fra 1916, *Fairy Tales by Hans Christian Andersen. Illustrated by Harry Clarke*, rummer hans berømte farveillustrationer til eventyrene. Han fik opgaven af det prestigøse London-forlag George Harrap and Company i 1913.

Den irske kunsthistoriker Nicola Gordon Bowe har skrevet en monografi om Clarke, *The Life and Work of Harry Clarke* (1989), der rummer mange referencer til hans Andersen-illustrationer. Bowe nævner blandt andet, at man kan se tydelige spor fra både Beardsley, Kay Nielsen og Edmund Dulac i Clarkes Andersen-illustrationer.⁹⁵

Bowe er også forfatter til en fascinerende artikel i *Irish Arts Review* fra 2008, der handler om, at Clarkes originale illustrationer til Andersens eventyr blev sat til salg af London Fine Arts Society for en privat amerikansk samler i 2008. Bowe skriver: ”This June, a treasure trove of ten out of the sixteen colour illustrations Clarke made for Harrap’s Hans Christian Andersen were exhibited for sale by the Fine Art Society in London”. They were discovered in America, having previously been exhibited from a private collection at the Speed Art Museum in Louisville, Kentucky”.⁹⁶ Der blev også lavet et katalog til denne udstilling: *Harry Clarke 1889-1931: Ten Original Illustrations for Hans Christian Andersen’s Fairy Tales* (London, 2008).

Heldigvis blev de ti værker købt af en offentlig institution, National Gallery of Ireland. På deres hjemmeside kan man finde to af illustrationerne til henholdsvis ”Rejsekammeraten” (fig. 3.13) og ”Elverhøi” (fig. 3.14).

Figur 3.13. Harry Clarke: The Travelling Companion, 1916. National Gallery of Ireland.

⁹⁵ Nicola Gordon Bowe, *The Life and Work of Harry Clarke* (Irish Academic Press, 1989), s. 50.

⁹⁶ *Irish Art Review*, tilgået 5.7.2023, <https://www.irishartsreview.com/a-fairyland-mise-en-scene/>.

Figur 3.14. Harry Clarke: The Elf-Hill, 1916. National Gallery of Ireland.

På museets hjemmeside udtaler en af deres kuratorer sig om Clarkes illustration til ”Elverhøj”. Hele citatet bringes, da det er indsigtfuldt:

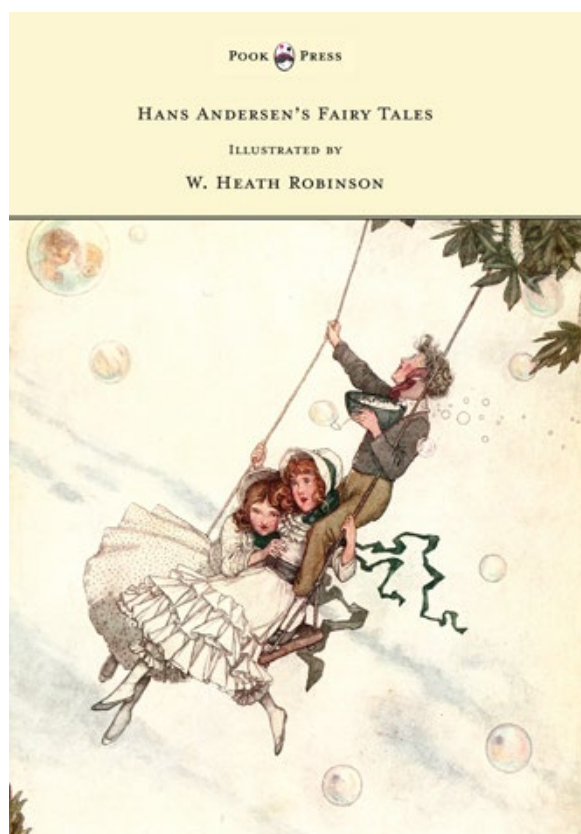
The Elf-Hill is one of eleven illustrations in the National Gallery of Ireland’s collection produced by the Dublin-born stained glass artist and book illustrator Harry Clarke for Hans Christian Andersen’s *Fairy Tales*. The Gallery is fortunate to have this collection of original drawings by one of the leading figures in the Irish Arts and Crafts Movement. Published to great acclaim in 1916 by Harrap’s of London, these illustrations for Andersen’s *Fairy Tales* are notable for their flamboyant level of detail and vibrant colour. *The Elf-hill* is a fairy tale about a feast held by the Elf King, in his mound, for the Gnome Chief of Norway and his two sons. The Elf King’s daughters, paraded before the guests as potential brides, display their talents. Clarke captures the elf maidens’ graceful dance, as they float against the theatrical backdrop of the moon in this delicately balanced composition: ‘The elf girls...danced with shawls which were woven of mist and moonshine.’ The combination of vivid colour and stylised pattern make this a strikingly imaginative illustration. Clarke was highly prolific during his lifetime, creating both exquisite religious and secular stained glass windows and illustrations for the works of Poe, Perrault,

Goethe and Swinburne. Clarke died of tuberculosis in 1931, at the tender age of 41. His magical works still have the power to enchant all those who encounter them.⁹⁷

National Gallery of Ireland inviterer i øvrigt den besøgende til selv at kaste sig ud i at tegne en eventyrfigur på baggrund af Clarkes illustration til ”Rejsekammeraten”.⁹⁸ På den måde bruger museet aktivt Clarkes Andersen-illustrationer til pædagogiske og kreative tiltag.

William Heath Robinson (1872-1944), Anne Anderson (1874-1952), Honor Appleton (1879-1951), Mabel Lucie Attwell (1879-1964), Jeannie Harbour (1893-1959)

Alle de fem engelske og skotske illustratører, der nævnes her, er bemærkelsesværdige Andersen-illustratører fra guldalderperioden. Det engelske forlag Pook Press har specialiseret sig i genudgivelser af materiale af de vigtigste britiske illustratører, og på forlagets hjemmeside kan man finde Andersen-udgivelser med deres respektive illustrationer (fx fig. 3.15).

Figur 3.15. W. Heath Robinson: The Snow Queen, bogforside, 2017 (1913). Pook Press.

⁹⁷Irish National Gallery, tilgået 5.7.2023, <https://www.nationalgallery.ie/art-and-artists/highlights-collection/elf-hill-harry-clarke-1889-1931>.

⁹⁸ Irish National Gallery, tilgået 5.7.2023, <https://www.nationalgallery.ie/explore-and-learn/drawing-inspiration/drawing-inspiration-harry-clarke-1889-1931>.

Margaret W. Tarrant (1888-1959)

Margaret Tarrant var kendt og værdsat i mellemkrigstiden for sine ekstraordinært vellykkede illustrationer af engelsk børnelitteratur fra den victorianske periode. Hendes illustrationer til ”Sneedronningen” i *Fairy Stories from Hans Christian Andersen* (Ward, Lock & Co., 1917) hører til blandt de de smukkeste overhovedet i den globale visuelle reception af Andersens måske mest indflydelsesrige eventyr. Den afsluttende søsterlige solidaritet mellem Gerda og røverpigen i eventyrets femte historie ses i figur 3.16.

Figur 3.16. Margaret W. Tarrant: The Snow Queen, 1917. Jonkers Rare Books. Fair use.

Arthur Rackham (1867-1939)

Arthur Rackham – den mest berømte af alle engelske illustratører – griber i sin æstetik tilbage til en ældre engelsk tradition, der grundlægges i 1700-tallet og første del af 1800-tallet af henholdsvis William Hogarth (1697-1764) og George Cruikshank (1792-1876), som begge excellerer i det groteske og humoristiske. Fx er Rackham berømt for sin evne til at male træer, der tager sig truende og mærkværdige ud. Den betydelige nulevende mexicanske filminstruktør Guillermo del Toro har bl.a. omtalt Rackham som en vigtig inspirationskilde for sin film *Pan's Labyrinth* (2006). Sent i sin karriere skabte Rackham i 1932 en fuldt illustreret udgave af

Andersens eventyr, *Fairy Tales by Hans Christian Andersen. Illustrated by Arthur Rackham*, der er karakteriseret ved en særlig rustik charme.

I en indledende note til denne Andersen-udgivelse omtaler Rackham sit besøg i Danmark i 1930 og fremhæver, at han – den London-vante englænder – fandt det provinsielle miljø i Danmark fascinerende:

I should like to add that I have made no attempt in my illustrations to look through Danish eyes. But I think that my visit to Denmark, which, with all its modern progress, happily preserves in town and country a genial atmosphere of old dignity in comely everyday use, did give me just that nearer view of the author's country that I needed – a view that helped me to realize again the sensation I felt as a child when I first read Andersen. This sensation experienced in childhood in foreign fairy tales is a foretaste of that encountering of familiar things in unfamiliar guise which later is one of the joys of foreign travel.⁹⁹

Figur 3.17. Arthur Rackham: The Goblin and The Provision Dealer, 1932. Wikimedia Commons.

⁹⁹ Hans Christian Andersen, *Fairy Tales by Hans Christian Andersen. Illustrated by Arthur Rackham* (1932), (London: Harrap, 1985), s. 7-8.

Her skal blot to af Rackhams illustrationer præsenteres, hvor det provinsielt-rustikke motiv er tydeligt. Det ene er Rackhams vidunderligt detaljerede portræt af spækhøkerens hus, hvor der simultant sker en masse forskellige ting ved aftenstide, som Andersen fremhæver i ”Nissen hos Spækhøkeren” (1852). Det forvredne perspektiv samt besjælingen af forskellige ting, producerer en meget kongenial og vellykket illustration af dette mindre kendte Andersen-eventyr (se ovenfor, fig. 3.17).

I den anden Rackham-illustration ser man Lille Claus, der konverserer med bondemanden mens han træder på sækken, som rummer hestehuden. Den gråsprængte bondemand ser ud til at være noget ældre end sin kone, der er foruroliget over situationen. På bordet ses alle de lækre mad- og drikkevarer, som hun jo havde tiltænkt degnen (fig. 3.18).

Figur 3.18. Arthur Rackham: Little Claus and Big Claus, 1932. Wikimedia Commons.

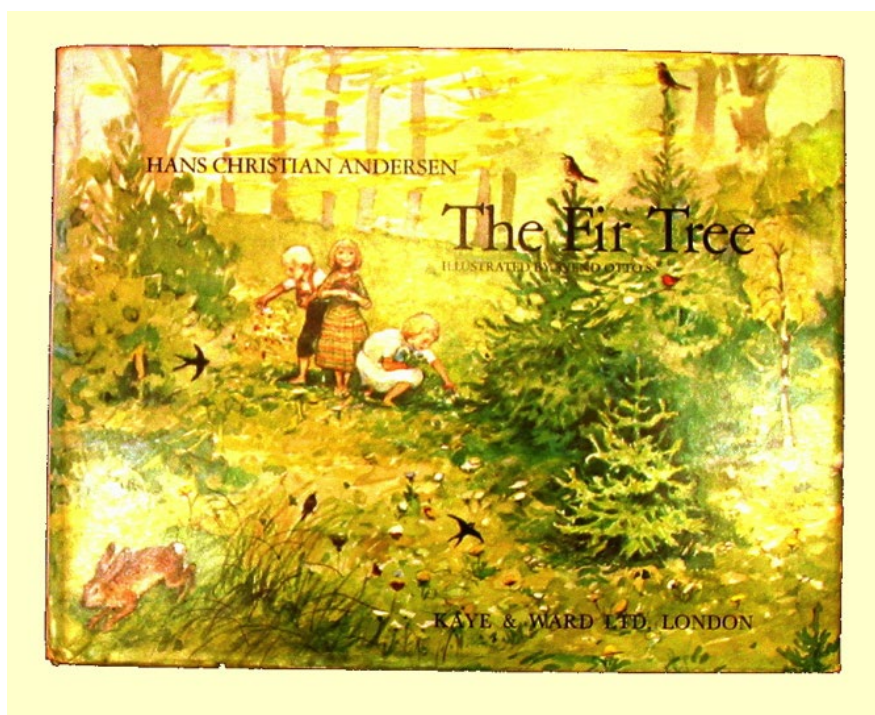
Der er også stor aktivitet blandt britiske H.C. Andersen-illustratorer efter den såkaldte guldalderperiode. Det vil blive for omfattende at behandle mere indgående her. I stedet skal der afslutningsvis nævnes et vigtigt forhold set fra en dansk synsvinkel. H.C. Andersens eventyr og historier har for flere danske illustratorer gennem tiden udgjort springbrættet for internationale udgivelser og potentiel anerkendelse i udlandet. Her er fx et godt eksempel på en æstetisk

vellykket serie fra sluttresserne med syv enkeltudgivne eventyr, hvoraf tre af illustratorene er danske:

- *Hans Christian Andersen: Little Claus and big Claus*. Illustrated by Palle Bregnhøi. London / New York: Kay & Ward, 1969.
- *Hans Christian Andersen: The Emperor's New Clothes*. Illustrated by Birte Dietz. London / New York: Kay & Ward, 1969.
- *Hans Christian Andersen: The Fir Tree*. Illustrated by Svend Otto S. London / New York: Kay & Ward, 1969.

Svend Otto S. eller Svend Otto Sørensen (1916-96) var en kendt dansk illustratør, der havde en let og imødekommende stil. Nedenfor ses omslaget til den engelske udgivelse med hans illustrationer (fig. 3.19).

Figur 3.19. Svend Otto S.: *The Fir Tree*, forsideillustration, 1971. Kay & Ward.
Foto: Mads Sohl Jessen.

Op til jubilæumsåret 2005 udkom også mange nye illustrerede eventyruddgaver på det britiske bogmarked. En af de mest interessante var illustreret af Joel Stewart, *Tales of Hans Christian Andersen* (2004), som udkom på Candlewick Press i en oversættelse ved Naomi Lewis.

Udgivelsen blev fremhævet af *The Guardian*, og i et interview med avisen kan følgende passage findes:

It's not often that a 25-year-old, not long out of art school, is offered a golden opportunity such as this. But initially Stewart wasn't keen. "I came at this from a funny angle. I was aware of stories such as 'The Princess and the Pea' and 'The Emperor's New Clothes', but I'd never really read them, and my perception of the fairy tales was that they were sweet, flowery things with sentimental, religious overtones – not my thing at all." But reading the stories, translated and introduced here by the incomparable Naomi Lewis, he was fascinated by the breadth and vitality of the storytelling, the strangeness, the unpredictability, the humour and the surrealism.¹⁰⁰

Nedenfor gengives to af Stewarts illustrationer til "Sneedronningen" (fig. 3.20 og 3.21). I Stewarts repræsentation af Andersens snedronning har hun mistet sin traditionelle truende og dominerende karakter og fremstår som en sårbar, ensom og uudgrundelig skikkelse. Det er en fascinerende omvending, som vækker eftertanke (fig. 3.20).

Figur 3.20. Joel Stewart: *The Snow Queen*, 2004. Candlewick Press.

---

¹⁰⁰ *The Guardian*, tilgået 7.8.2023, <https://www.theguardian.com/books/2005/jun/25/featuresreviews.guardian-review21>.

Figur 3.21. Joel Stewart: Kay, 2004. Candlewick Press.

Her i første halvdel af 2023, hvor denne rapport er blevet færdigskrevet, har Kunstmuseet Brandts i Odense en meget fin udstilling med Ib Spang Olsens illustrationer. Det ville være fantastisk, hvis der blev lavet flere lignende udstillinger i Odense med illustrationskunst. Museum Odense har en af verdens bedste Andersen-samlinger og især Klein-samlingen rummer alle de illustrerede bogværker, som er blevet diskuteret i dette kapitel. Man kunne lave en flot udstilling med dette materiale. En anden mulighed ville være at gøre dette materiale bedre tilgængeligt digitalt. Museum Odense har påbegyndt en vellykket fremvisning af forskellige illustratører på deres hjemmeside.¹⁰¹

Noget af det særlige ved H.C. Andersens globale receptionshistorie er, at han måske er den bedst illustrerede af alle verdenslitterære forfattere. Derfor kunne det være spændende, hvis denne centrale kulturarv fik lov til at blive foldet ud i stort format digitalt.

---

¹⁰¹ Museum Odense, tilgået 5.7.2023, <https://museum odense.dk/h-c-andersen/en-verden-af-billeder-illustrations-samlingen/>.

KAPITEL 4

H.C. Andersen-udstillingen på British Library i 2005

H.C. Andersen 2005 Fonden tildelte i 2004 British Library 2,5 mio. kroner til at udarbejde en Andersen-udstilling i jubilæumsåret. British Library er et af verdens mest betydelige og prestigøse biblioteker. Der kan derfor være god grund til at analysere nærmere, hvordan biblioteket løftede opgaven. Denne rapport forfatter har fået adgang til og tilladelse til at citere fra deres interne rapport – deres såkaldte *Closing Report* – der evaluerer udstillingen, samt udstillingens *Design Plan* og *Exhibition List*, der giver et overordnet indtryk af, hvordan Andersen-udstillingen var udtænkt, og af de materielle genstande, som publikum kunne se.¹⁰²

Kapitlet er struktureret således, at der først præsenteres elementer fra designplanen og udstillingsfortegnelsen, hvorefter nogle af de fotografier fra udstillingen, som British Library også har stillet til rådighed for denne rapport, skal præsenteres. Herefter diskuteres evalueringsrapporten mere indgående. Til slut i kapitlet skal der foretages en historisk perspektivering til den museale fejring af 150-året for H.C. Andersens fødselsdag i 1955.

Udstillingen fandt sted fra den 20. maj til den 2. oktober 2005. Antallet af besøgende i perioden var i alt 93.385 – dvs. 692 per dag – i Pearson Gallery, som er en del af bibliotekets udstillingslokaler. Udstillingen var gratis for publikum.

Figur 4.1. Foto af kronprinsparret og de seks britiske H.C. Andersen-ambassadører i British Librarys forhal, 2004.

Fra venstre: Sir Roger Moore, Sandi Toksvig, Sir David Frost, Kronprins Frederik, Kronprinsesse Mary, Jackie Wullschlager, Dame Antonia Byatt og Michael Morpugo. British Library.

¹⁰² Disse dokumenter, der er upaginerede, citeres fra *British Library Corporate Archive. Uncatalogued Reference AP202004: Exhibitions Planning: Hans Christian Andersen (File 2), 20 May – 2 Oct 2005*. British Library har givet tilladelse til, at fotografierne, der desværre alle er i forholdsvis dårlig kvalitet, må gengives i denne rapport.

Der blev gjort bemærkelsesværdig reklame for udstillingen den 15. september 2004 med tilstedeværelsen af Kronprins Frederik og Kronprinsesse Mary i selskab med de seks H.C. Andersen-ambassadører, som ses på fotoet ovenfor (fig. 4.1).

Af dokumentet *Design Plan* fremgår det, at British Library var interesseret i at finde eksterne samarbejdspartnere, der kunne formidle og producere en interaktiv museumsoplevelse, der ville appellere til mange, men især til familier og yngre:

The exhibition design will have to integrate events around storytelling, drama, and activities for all visitors, but especially for families and young people. The Library is looking for a design scheme which can bring the stories of Hans Christian Andersen to life through interactivity, performance, sound and vision installations. For example Andersen's skills as a paper-cutting artist and his stories of toys coming to life – acting and speaking – provide opportunities for creating interacting displays.

Udstillingen blev kurateret af fem interne eksperter fra British Library. Og valget af eksterne partnere faldt på Theatre Rites, et London-baseret teaterkompagni, der er specialiseret i at producere scenisk kunst for børn,¹⁰³ og designbureauet Lyn Atelier, der har en beskrivelse af deres interaktive bidrag til udstillingen på deres hjemmeside.¹⁰⁴

I designplanen defineres udstillingens formål således som en del af museets generelle og overordnede hensigt:

The British Library mounts two major exhibitions annually. Such exhibitions serve to give wide access to the treasures of the Library's collections and inspire visitors to learn and be enriched by the experience of seeing original materials interpreted by the Library's expert curators in imaginative ways. They are a key means of drawing a broadly popular, socially inclusive audience into the UK's national Library.

Målgruppen for udstillingen konkretiseres også. Museet ved, at deres kernepublikum af besøgende, der kommer gentagne gange, vil udgøre cirka 37 % og tilhøre ABC1 (dvs. middelklassen).¹⁰⁵ Udover denne gruppe er målet at få nedennævnte forskellige grupper til at besøge udstillingen:

---

¹⁰³ Theatre Rites, tilgået 6.7.2023, <https://theatre-rites.co.uk/>.

¹⁰⁴ Lyn Atelier, tilgået 6.7.2023, <https://www.lynatelier.com/hans-christian-andersen-exhibition>.

¹⁰⁵ For briternes klasseinddeling i bogstaver se dette Wikipedia-opslag, tilgået 6.7.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/NRS_social_grade.

- Nye publikummer fra Londons bydistrikter) – såvel folk, der arbejder som bor i London, en mere varieret sociodemografisk profil inklusiv C2'ere (dvs. faglærte arbejdere)
- Grundskoler og gymnasier
- Børnefamilier
- Folk, der studerer bogillustration/kunst og design
- Folk, der er interesserede i traditionen for eventyr og deres fortælling – vil tiltrække mange mennesker, der er professionelt involveret i uddannelse, publicering, skrivekunst og biblioteker

Det er denne forfatters opfattelse, at den brede definition af udstillingens målgruppe var en væsentlig grund til dens succes.

I *Design Plan* kan man også finde udstillingens ”Intellectual Structure” (meningsgivende struktur). Udstillingen havde tre hovedkomponenter, hvor fokus var på henholdsvis H.C. Andersens danske opvækst og hans besøg og succes i Storbritannien:

- Andersens biografi – hans liv, hvordan det blev formet, hans personlighed
- Andersen og Storbritannien – hans besøg, omdømme, popularitet i Storbritannien
- Fortolkning af hans værk – eventyrene, udgivelseshistorik i Storbritannien, hvordan hans værk blev modtaget i Storbritannien i hans samtid og senere

Den første del om H.C. Andersens biografi var inddelt i fire temaer: fattigdom, afvisning, tilhørsforhold og genialitet, mens anden og tredje del omhandlede hans rejser til London og Skotland i 1847 og 1857 og hans ophold hos Dickens-familien.

Figur 4.2. Wilhelm Bendz: Udenfor Odense Fattiggaard, maleri, 1831. Den Hirschsprungeske Samling.

Når man kigger nærmere på udstillingsfortegnelsen, ser man, at de primære danske samarbejdspartnere, hvor British Library lånte malerier, tegninger og manuskripter, var Statens Museum for Kunst, Den Hirschsprungske Samling, Det Kongelige Bibliotek og Odense Bys Museer. Fx var Wilhelm Bendz' ufærdige maleri *Udenfor Odense Fattiggaard* (fig. 4.2, ovenfor) fra 1831 og Dankvart Dreyers maleri *Efteraarsdag ved Odense Aa. Skt. Knuds Kirke set fra Blegepladsen* (fig. 4.3, nedenfor) fra ca. 1842-45 en del af udstillingens portræt af barndomslivet i Odense.

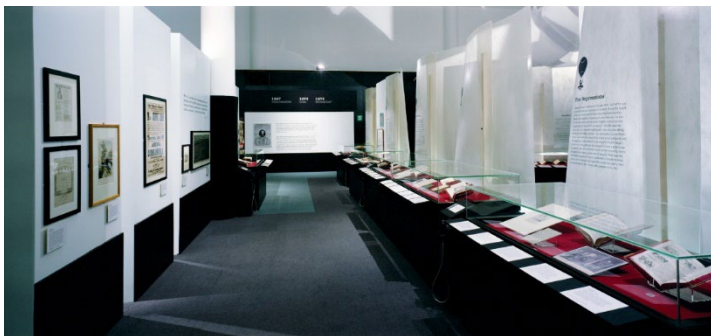
Figur 4.3. Dankvart Dreyer: Efteraarsdag ved Odense Aa. Skt. Knuds Kirke set fra Blegepladsen, maleri, 1842-45. Statens Museum for Kunst.

I evalueringsrapporten nævnes det, at udstillingen var særlig for British Library, idet de for første gang havde "family groups as well as adults" som målgruppe. For at gøre det attraktivt for familier besluttede man at inddrage modeller fra eventyrene i udstillingen: "Models imaginatively recreating some of the stories were incorporated into the design".

Ved indgangen til udstillingen blev den besøgende mødt af en silhuettegning af en dreng, der vækker interessen for, hvem denne eventyrdigter i grunden var, og hvordan hans barndom og ungdom i Odense og København formede hans liv og digtning (fig. 4.4.). Den store svane ser den besøgende an og synes at spørge: Hvem er du egentlig? Det er et vellykket greb, der erindrer den besøgende om, at litteratur også spejler den læsendes subjektivitet. Fotografierne fra udstillingen viser i øvrigt, at meget af det udstillede bogmateriale er blevet vist på traditionel vis i montre, mens illustrationer og malerier hang horisontalt på midlertidige vægge (fig. 4.5). Og i en montre kunne den besøgende sammenligne forskellige bogillustrationer af "Den lille Havfrue" (fig. 4.6).

Figur 4.4. Foto af udstillingens indgang, 2005. British Library.

Figur 4.5. Foto fra udstillingen, 2005. British Library.

Figur 4.6. Foto fra udstillingen, 2005. British Library.

På fotoet nedenfor (figur 4.7) ses, hvordan mediebyureauet Lyn Atelier løste opgaven med at skabe skulpturelle elementer i udstillingen. I forgrunden ser man en gennemsigtig snedronning, mens man i baggrunden får en ide om, hvordan Andersens papirklip var blevet kopieret og forstørret og udsat for en slags lystransponering.

Figur 4.7. Foto fra udstillingen, 2005. British Library.

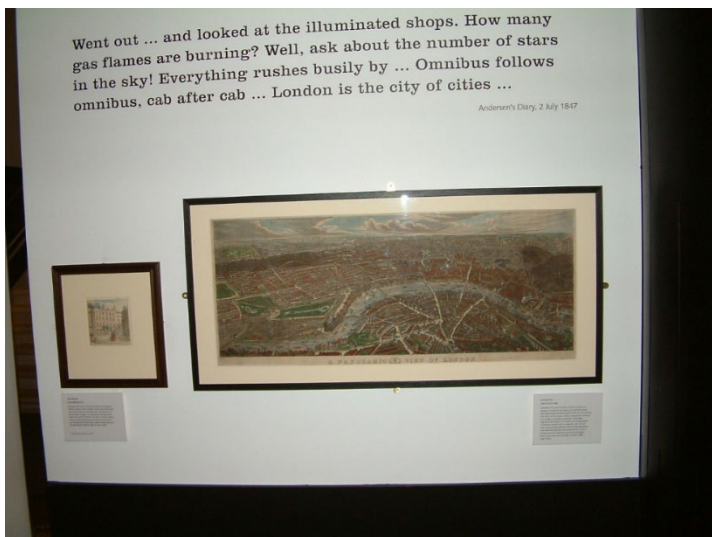

For at tilfredsstille målgruppen af illustratører var der også udstillingsrum dedikeret særligt til den kunstform (fig. 4.8).

Figur 4.8. Foto fra udstillingen, 2005. British Library.

På et andet foto (fig. 4.9) ser man, at kuratorerne har kombineret visuelt materiale med dagbogsoptegnelser fra H.C. Andersens ophold i London i juli 1847.

Figur 4.9. Foto fra udstillingen, 2005. British Library.

Udstillingen blev en succes for British Library, når det kommer til de besøgendes tilfredshed. I evalueringsrapporten nævnes det blandt andet, at de besøgende "commented more favourably than about any other exhibition we have run during the last 4 years". Rapporten har to hovedforklaringer. For det første var de performances, som Theatre Rites stod for, en succes. I

rapporten hedder det: "We received excellent feedback on the quality of the performances". De familieorienterede performances kaldte Theatre Rites for "Unfoldning Andersen". På deres hjemmeside, hvor man også kan finde nogle fotografier fra deres performance, omtaler de det således: "As loose pages fly from a pile of old leather books, three performers create whole worlds out of paper, conjuring tin soldiers and ugly ducklings and exploring how stories let our imagination take flight."¹⁰⁶

For det andet, og vigtigst, blev selve udstillingen også højt værdsat af de besøgende, der afgav deres feedback på et evalueringsskema (comment card). Her er procentsatsen for de besvarelser, som svarede enten 4 eller 5, hvor 5 er det højeste: "I enjoyed the exhibition 92%", "The content was excellent 89,6%", "I learnt a great deal 83%", "Likelihood of coming to more events 85%."

I evalueringsrapporten omtales desuden nogle erfaringer (lessons learned), hvoraf de to første er de vigtigste:

- Store "jubilæumsudstillinger" skal tilgås med varsomhed, under hensyntagen til omfattende dækning andre steder og potentiel besøgstræthed over for emnet.
- At udvælge et emne pga. indlysende familieappel er måske ikke den rigtige tilgang for os ved British Library. Ikke desto mindre tilfaldt der os anerkendelse for at tage chancen med denne udstilling, som glædede mange. Emnet ramte rigtigt i forhold til det offentlige bibliotek og andre regionale netværk og opnåede bedre tilslutning end tidligere temaer.

Johs. Nørregaard Frandsen redigerede i 2007 en rapport, der rummede forskellige analyser af jubilæumsårets fondsstøttede nationale og internationale tiltag, dog ikke af dette kapitels emne. Her sammenfatter han i en indledende passage nogle af de positive resultater, som støtten bragte:

- "Året gav et betydeligt udbytte, nationalt og internationalt, i form af kunst, kultur, undervisning og værker, heraf meget af blivende værdi, og var derfor overordnet en succes."
- "Der blev skabt betydelig, positiv opmærksomhed om H.C. Andersen ude i verden."¹⁰⁷

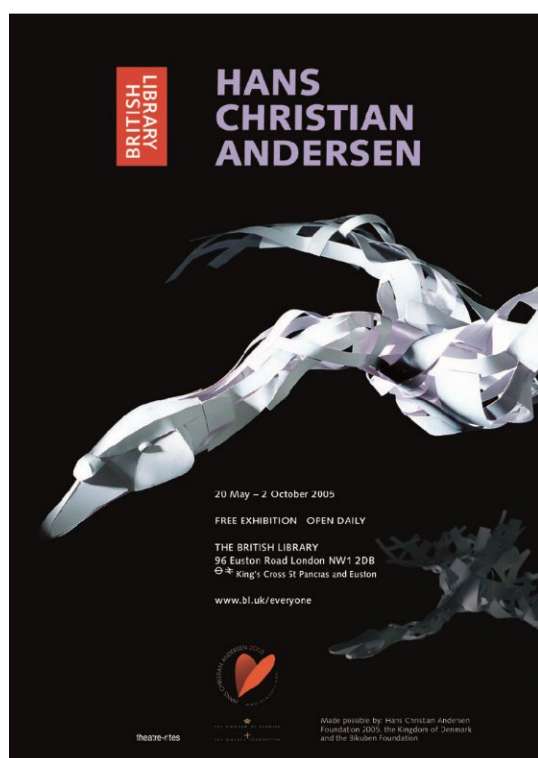
¹⁰⁶ Theatre Rites, tilgået 6.7.2023, [https://theatre-rites.co.uk/show.php?id=38&title=Unfolding Andersen](https://theatre-rites.co.uk/show.php?id=38&title=Unfolding_Andersen).

¹⁰⁷ Johs. Nørregaard Frandsen (red.), *Nu skulle vi høre! Sammenfatning og analyser af H.C. Andersen 2005* (Syddansk Universitetsforlag, 2007), s. 7.

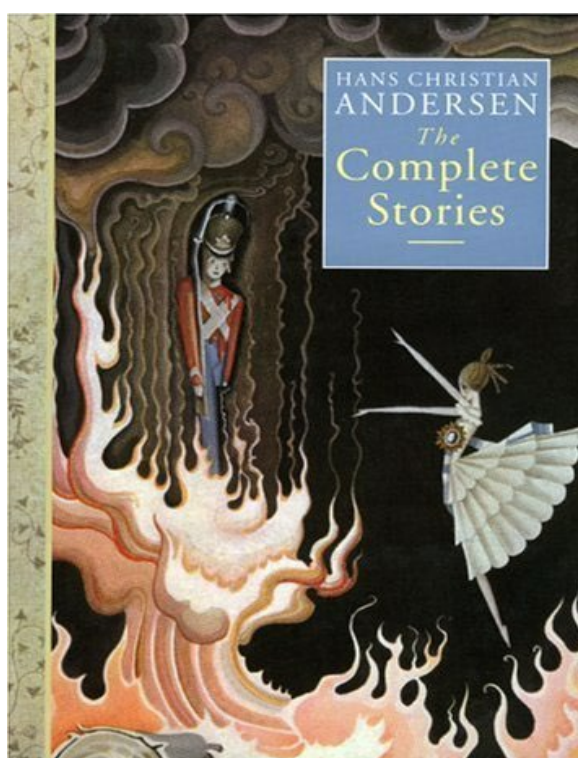

H.C. Andersen 2005 Fondens økonomiske støtte til British Librarys udstilling i 2005 virker til at være givet godt ud. Besøgstallet på små hundredetusinde mennesker samt udstillingens kvalitet har bidraget til at formidle Andersen både bredt og til forskellige målgrupper i det britiske samfund og blandt internationale gæster. Udstillingen på British Library forekommer denne rapport forfatter at være et godt eksempel på, at jubilæumsåret også afstedkom effektiv og dygtigt udført H.C. Andersen-formidling på højt internationalt niveau.

Jackie Wullschlager, der som nævnt var Andersen-ambassadør, skrev introduktionen til udstillingens katalog, hvis forside er afbildet nedenfor (fig. 4.10) ved siden af den komplette udgave, som British Library udgav, af H.C. Andersens eventyr og historier (fig. 4.11). Udgaven, der vejer 3,3 kilo og er på 980 sider, er rigt illustreret og i Jean Hersholts oversættelse.

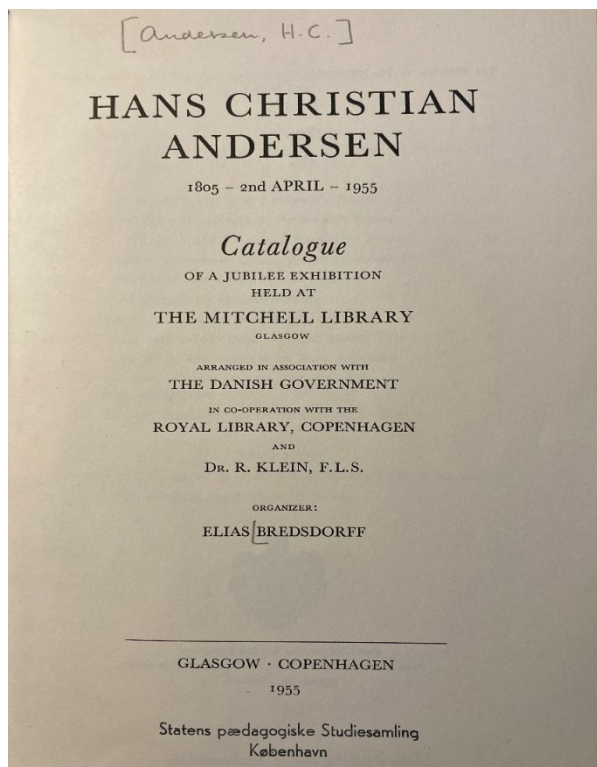
Figur 4.10. Udstillingskatalog, forside, 2005. British Library.

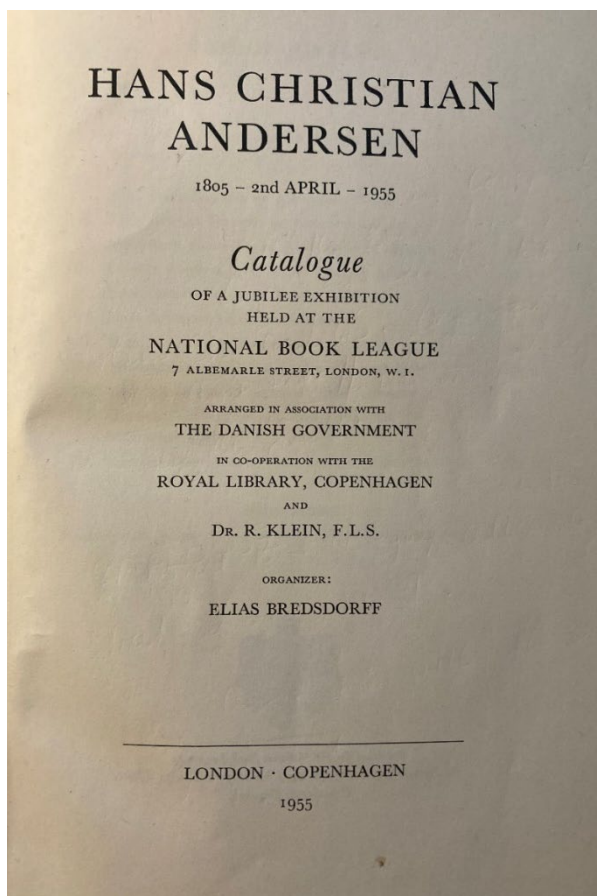
Figur 4.11. Hans Christian Andersen: The Complete Stories, 2005. British Library.

Jubilæumsudstillingerne i Storbritannien i 1955

Udstillingen på British Library i 2005 kan sammenlignes med jubilæumsudstillingerne i London og Glasgow i 1955. Det Kongelige Bibliotek råder over de to udstillingskataloger, hvor man kan se, hvem der arrangerede udstillingerne, og hvor de fandt sted (fig. 4.12 og 4.13).

Figur 4.12. Hans Christian Andersen-udstilling, Glasgow, titelblad til udstillingskatalog, 1955.
Foto: Mads Sohl Jessen.

Figur 4.13. Hans Christian Andersen-udstilling, London, titelblad til udstillingskatalog, 1955.
Foto: Mads Sohl Jessen.

Udstillingen i henholdsvis London og Glasgow foregik i april og maj måned 1955. Som det fremgår af nedenstående billede af indholdsfortegnelsen, var jubilæumsudstillingerne i 1955 i udpræget grad boghistorisk anlagte (fig. 4.14).

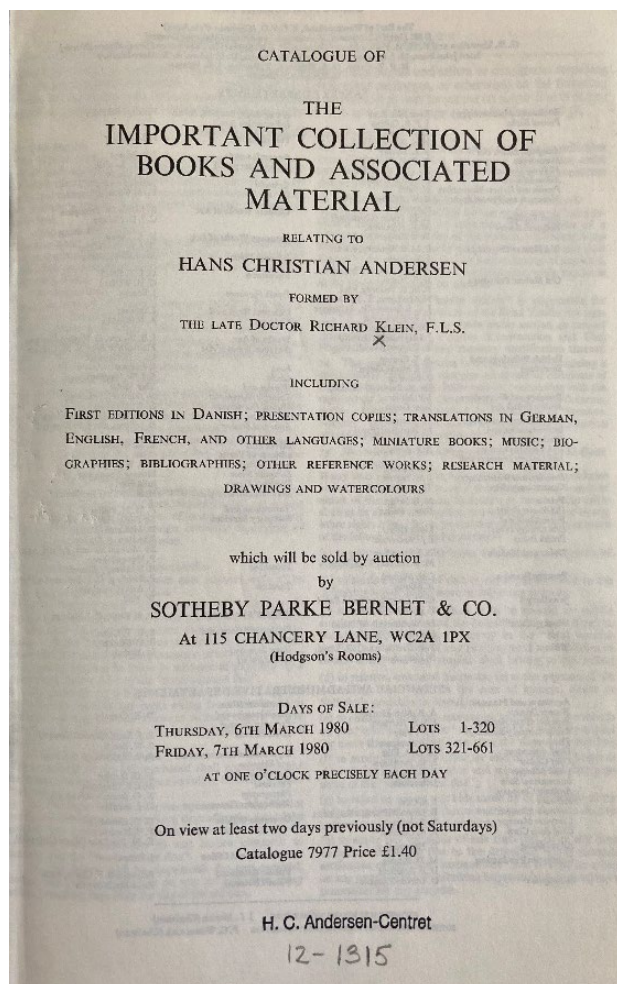
LIST OF CONTENTS	
	page
FOREWORD	5
LIST OF LENDERS	8
HANS ANDERSEN AS SEEN THROUGH BRITISH EYES. BY ELIAS BREDSORFF	9
SECTION	
I. SOME FIRST EDITIONS OF ANDERSEN'S WORKS	27
II. SOME GERMAN EDITIONS OF ANDERSEN'S WORKS	35
III. ANDERSEN'S FAIRY TALES AND STORIES IN ENGLISH	37
IV. ENGLISH EDITIONS OF OTHER WORKS BY ANDERSEN	47
V. SOME IMPORTANT LATER DANISH EDITIONS	50
VI. HANS ANDERSEN'S CORRESPONDENCE	53
VII. HANS ANDERSEN IN SIXTY-ODD LANGUAGES	56
VIII. HANS ANDERSEN AS SEEN THROUGH BRITISH EYES	68
IX. SOME BOOKS AND ARTICLES ON HANS ANDERSEN	74
X. ORIGINAL LETTERS TO AND FROM ANDERSEN, MANUSCRIPTS, ETC.	82
XI. EXHIBITS DISPLAYED ON THE WALLS, ON SHELVES, ETC.	87
Illustrations	
FRONTISPIECE, P. 33, P. 39, FACING P. 48, FACING P. 49, P. 59, FACING P. 64, FACING P. 65, P. 71, P. 77, P. 84.	

Figur 4.14. Hans Christian Andersen-udstilling, London, indholdsfortegnelse til udstillingskatalog, 1955.
Foto: Mads Sohl Jessen.

Hvor udstillingen i 1955 udelukkende har henvendt sig til dannede voksne, ser man tydeligt, at ønsket om at formidle bredt til børnefamilier og folk med interesse i visuel kunst spillede en vigtig rolle for kuratorerne i British Library-udstillingen i 2005. Når man studerer de to ens udstillingskataloger fra 1955, vil man se, at en stor del af det fremlagte materiale er fra Richard Kleins bogsamling. Det er svært at finde mere udførlig information om Richard Klein, men han flygtede i 1930'erne fra nazisterne i Østrig og kom til London, hvor han påbegyndte sit meget grundige indkøb af særligt vigtige H.C. Andersen-bøger. I artiklen "Hans Christian Andersen: He Understood the Jews", som Klein skrev for avisen *The Australian Jewish Herald*, 16. december 1955, kan man danne sig et indtryk af hans kærlighed til H.C. Andersen.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Artiklen kan findes i onlinearkivet for The National Library of Israel. Klein har også skrevet artiklerne "On Collecting Andersen", *Books* (London: National Book League), nr. 292 (januar 1955): s. 49-53, og "An Andersen Collector's Miscellany", *Adam International Review*, nr. 248-49 (1955): s. 18-21, om sin samling.

Efter Kleins død blev samlingen i 1980 sat til salg i London af Sotheby's og opkøbt af Odense Bys Museer. Kataloget findes i H.C. Andersen Centrets bibliotek. Nedenfor gengives titelbladet (fig. 4.15).

Figur 4.15. Richard Kleins bogsamling til salg, titelblad til Sotheby's salgskatalog, 1980. H.C. Andersen Centret. Foto: Mads Sohl Jessen.

Richard Klein-samlingen i Museum Odenses beholdning rummer flere tusinde bind og udgør i dag hjørnестenen i museets samling af H.C. Andersen-bøger af særlig høj værdi.

OPSUMMERING

Ideen med denne opsummering er at rekapitulere rapportens vigtigste pointer kronologisk med angivelse af sidetal til hurtig orientering. Disse pointer er også udvalgt, da de skønnes at have relevans for H.C. Andersen Fondens tre strategiske hovedspor ”Andersen i verden”, ”Andersen i Odense” og ”Ikønbjerg og litterær kulturarv”:

- Andersens eventyr inspirerer til nye kunstværker, der fremhæver klimakrise og økologiske tematikker, både for børn og voksne, jf. s. 7-9. Måske bliver Andersen en af de vigtigste kanoniserede skikkelser for nye forfattere i det 21. århundrede, der vil tematisere dette afgørende emne.
- Der er en meget stor rigdom af kvalitetsfuld animation, der er baseret på Andersen, jf. 9-11. Disse tegnefilm er ofte svære at få fat på og se sammen med sin familie. Det ville være relevant at styrke formidlingen – også i kulturturistisk øjemed – af denne vigtige Andersenske kulturarv.
- Andersens eventyr og historier har formået at inspirere nogle af de største kunstnere – David Hockney og Paula Rego – i engelsk billedkunst i efterkrigstiden, jf. s. 12-13 og s. 15-19.
- De forskellige Andersen-priser og -festivaler, som Odense er vært for, har efter denne rapport forfatters synspunkt meget stor og positiv betydning for den kulturelle udveksling mellem Odense og England (og verden i det hele taget). De skaber og styrker det internationale netværk, som igen beriger det kulturelle liv i Odense, jf. s. 19-23.
- Den historiske forskning i emnet ”H.C. Andersen i England” har stået stærkt i dansk skandinavistik. H.C. Andersen Centret er også i dag klædt godt på til at videreføre og videreudvikle denne arv, ikke mindst takket være John Irons’ nye oversættelse, jf. s. 23-24, der blev finansieret af SDU.
- Et vigtigt element i Andersens rejser var netværksarbejde med folk, der understøttede ham i hans forfatterskabs internationale udbredelse, jf. s. 25.
- Andersen fremhæver i sin selvbiografi, at de engelske oversættelser betød, at han også begyndte at blive læst i USA, jf. s. 25. På den måde baner de engelske oversættelser fra 1840’erne og 1850’erne vejen for eventyrenes globale udbredelse.

- Hvis man er interesseret i at studere førsteudgaverne af de engelske oversættelser, har amerikanske Internet Archive (archive.org) mange frit tilgængelige, jf. s. 25. Man kunne muligvis benytte denne fantastiske hjemmeside i Odenses arbejde med at profilere H.C. Andersens forfatterskab internationalt.
- Oversættelsen af Andersens selvbiografi samt biografiske introduktioner i 1840'erne betyder, at Odense begynder at blive sat på det mentale landkort hos engelske læsere, jf. s. 25-26.
- Andersen har en nuanceret holdning til London som centrum for det imperiale Storbritannien i 1840'erne og 1850'erne, jf. s. 26-28.
- Andersens rejse til Skotlands højland fungerer i store træk som en dannet litteratorturists rejse, idet han rejser efter at besøge steder, som findes i Walter Scotts forfatterskab, s. 28-30.
- Andersen arbejder med analogier mellem det skotske højland og den jyske hede, sandsynligvis fordi det ville interesse britiske læsere, jf. s. 31-32.
- Andersens venskab med Charles Dickens har altid fascineret og er forbundet med en form for mytedannelse, der kaster nye kunstværker af sig, jf. s. 33-35.
- S. 36-38 findes forskellige turistmæssige overvejelser, der yderligere kunne styrke britiske turisternes interesse for H.C. Andersen og Odense. En mere overordnet pointe er, at Andersens forfatterskab i sin helhed har formet briters ideer om det danske kyst- og bylandskab mere end nogen anden og også påvirket mange til at besøge landet, jf. s. 38-40.
- Et overordnet perspektiv for kapitel 2 er, at Andersen primært er blevet forstået og fortolket som en børnelitterær forfatter i Storbritannien. De tidligste eventyr fra 1830'erne og 1840'erne er de mest betydningsfulde for britisk litteratur og kultur, jf. s. 41 f. og s. 51-52.
- Ifølge den engelske forsker Julia Biggs har Andersen stor betydning for udviklingen af den engelske fantasygenre med navne som C.S. Lewis og Philip Pullman, jf. s. 47 og s. 50.
- Man kan finde eksempler på, at engelske skolebørn anbefales at læse Andersens originalhistorier snarere end at møde ham i adapteret form, jf. s. 51-52.
- Årene fra 1870 til 1930 er en storhedstid for britiske Andersen-illustrationer. Der findes et overvældende materiale, som rummer mange uudforskede perspektiver, jf. kapitel 3.

- Andersens eventyr og historier har for flere danske illustratører gennem tiden udgjort springbrættet for internationale udgivelser og potentiel anerkendelse i udlandet, jf. s. 68-69.
- Noget af det særlige ved H.C. Andersens globale receptionshistorie er, at han måske er den bedst illustrerede af alle verdenslitterære forfattere. Derfor kunne det være spændende, hvis denne centrale kulturarv fik lov til at blive foldet ud i stort format digitalt, jf. s. 71.
- British Librarys Andersen-udstilling i 2005 var en væsentlig og stor satsning for biblioteket, og resultatet blev modtaget godt af publikum, jf. kapitel 4. Biblioteket arbejdede med en klar forståelse for, at Andersen appellerer til mange forskellige målgrupper, jf. s. 73-74.

Den britiske kulturs betydning for den globale værdsættelse af H.C. Andersen kan næppe overvurderes. Denne rapport kan forhåbentlig bidrage til en yderligere værdsættelse af de utallige facetter, som mødet mellem H.C. Andersen og Storbritannien har afstedkommet.

LITTERATURLISTE

- Andersen, H.C. *Andersen. H.C. Andersens samlede værker 1-18*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal, 2003-07.
- Andersen, Hans Christian. *The Improvisatore: or, Life in Italy*. Oversat af Mary Howitt. London: Ward, Lock, and Tyler, 1845.
- Andersen, Hans Christian. *The True Story of My Life: A Sketch*. Oversat af Mary Howitt. London: Longman, Brown, Green, and Longmans, 1847.
- Andersen, Hans Christian. *Only a Fiddler! and O. T. or, Life in Denmark I-III*. Oversat af Mary Howitt. London: Richard Bentley, 1845.
- Andersen, Hans Christian. *Fairy Tales by Hans Christian Andersen. Illustrated by Arthur Rackham (1932)*. London: Harrap, 1985.
- Ash, Russell og Bernard Higton. *Fairy Tales from Hans Christian Andersen: A Classic Illustrated Edition*. London: Pavillon Books Limited, 1992.
- Barry, Sebastian. *Andersen's English*, London: Faber & Faber, 2010.
- Biggs, Julia. "A Liberating Imagination: Andersen in England". *Marvels & Tales: Journal of Fairy-Tale Studies* 20, nr. 2 (2006): s. 179-92.
- Binding, Paul. *Hans Christian Andersen European Witness*. London, New Haven: Yale University Press, 2014.
- Bowe, Nicola Gordon. *The Life and Work of Harry Clarke*. Irish Academic Press, 1989.
- Bredsdorff, Elias. *H.C. Andersen og Charles Dickens: Et venskab og dets opløsning*. København: Rosenkilde og Bagger, 1951.
- Bredsdorff, Elias. *H.C. Andersen og England*. København: Rosenkilde og Bagger, 1954.
- Bredsdorff, Elias. *Hans Christian Andersen: The Story of his Life and Work*. London: Phaidon, 1975.
- Bredsdorff, Elias. *Min egen kurs: Erindringer 1912-1946*. København: Gyldendal, 1983.
- Bredsdorff, Elias. *Mit engelske liv: Erindringer 1946-1979*. København: Gyldendal, 1983.
- Chesterton, G.K. *The Crimes of England*. London: Cecil Palmer & Hayward, 1915.
- Darton, Frederick. *The Story of English Children's Books in England: Five Centuries of Social Life (1932)*, 3. udg. Cambridge University Press, 1982.
- Davies, Norman. *The Isles*. London: Macmillan, 1999.
- Fjågesund, Peter. "British Perceptions of Nordic Peripheries: An Historical Survey". *Scandinavica* 56, nr. 1 (2017): s. 12-33.

- Frandsen, Johs. Nørregaard, red. *Nu skulle vi høre! Sammenfatning og analyser af H.C. Andersen 2005*, Syddansk Universitetsforlag, 2007.
- Friedman, Martin. *Hockney Paints the Stage*. Minneapolis: Walker Arts Centre, 1983.
- Gosse, Edmund. *Two Visits to Denmark 1872, 1874*. London: Smith, Elder, & Company, 1911.
- Grace, Whitney. *Lotte Reiniger: Pioneer of Film Animation*. Jefferson: McFarland & Company, 2017.
- H.C. Andersen Priskomite, red. *H.C. Andersen Prisen: En verdensomspændende æressag / The Hans Christian Andersen Award: A world-wide matter of honour*. Odense: OAB-Tryk, 2023.
- Hockney, David og Martin Gayford. *Spring Cannot be Cancelled: David Hockney in Normandy*. London: Thames & Hudson, 2021.
- Jessen, Mads Sohl. "Introduction". In *Hans Christian Andersen in Russia*, red. Mads Sohl Jessen et al., s. 21-42. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2020.
- Joyce, James. *Finnegans Wake*. London: Faber & Faber Limited, 1939.
- Jørgensen, Sara Bruun. *Andersen i USA*. Odense: H.C. Andersen Centret, Syddansk Universitet, 2021. <https://portal.findresearcher.sdu.dk/da/persons/sara-bruun-jørgensen>
- Jørgensen, Sara Bruun. *Andersen i Norge og Sverige*. Odense: H.C. Andersen Centret, Syddansk Universitet, 2022. <https://portal.findresearcher.sdu.dk/da/persons/sara-bruun-jørgensen>
- Khalil, Hannah. *The Fir Tree*. Bloomsbury: Methuen Drama, 2021.
- Klein, Richard. "Hans Christian Andersen: He Understood the Jews". *The Australian Jewish Herald*, 16. december 1955.
- Livingstone, Marco, Robert Hughes og Paula Rego. *Paula Rego*. Madrid: Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, 2007.
- Lucas, E.V. *Twixt Eagle and Dove*. London: Methuen & Co, 1918.
- Ort, Karsten. *Skyggen – Rejsekammeraten – Improvisatoren. Et treenigt portræt af H.C. Andersen. En skulptur af Bjørn Nørgaard*. Odense: Kunsthallen Brandts, 2005,
- Pedersen, Viggo Hjørnager. *Ugly Ducklings? Studies in the English Translations of Hans Christian Andersen's Tales and Stories*. Odense: University Press of Southern Denmark 2004.
- Prickett, Stephen. *Victorian Fantasy*, 2. udg. Waco: Baylor University Press, 2005.

- Rees-Jones, Deryn. *Paula Rego: The Art of Story*. London: Thames & Hudson, 2019.
- Rivers, Bryan. ”’No meaning for anybody’: D. H. Lawrence’s use of Hans Christian Andersen’s ’The Fir Tree’ in the original version of ’Odour of Chrysanthemums’ (1910)”. *Notes and Queries* (2014): s. 114-16.
- Rosengarten, Ruth. ”The Stories of Paula Rego: From Drawing to Painting”. I *Paula Rego*, redigeret af Museu de Arte Contemporânea de Serralves, s. 11-47. Porto: Museu Serralves, 2004.
- Waugh, David, Sally Neaum og Rosemary Waugh. *Children’s Literature in Primary Schools*. London: SAGE Publications Ltd., 2016.
- Wullschlager, Jackie. *Hans Christian Andersen: The Life of a Storyteller*. New York: Knopf, 2001.

Syddansk Universitet
Campusvej 55
DK-5230 Odense

Telefon: +45 6550 1000
sdu@sdu.dk
www.sdu.dk